

ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ
МИХАЙЛА КОЦЮБІНСЬКОГО
Факультет іноземних мов

Кафедра англійської мови та методики її навчання

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему: «Формування соціально-емоційних навичок у старшокласників в
процесі групових видів діяльності на уроках англійської мови»

Здобувачки освіти 2 курсу МСОАЗ групи

Галузі знань : 01 Освіта/Педагогіка

Предметної спеціальності: 014.02 Середня освіта
(англійська мова та зарубіжна література)

Спеціалізації 014.021 Англійська мова та зарубіжна література

Додаткової спеціалізації 014.022 Німецька мова та зарубіжна література

ЗЮБРІЙ АЛЛА ІГОРІВНА

Використання чужих ідей,
результатів і текстів мають
посилання на відповідне
джерело

Науковий керівник:

**МЕЛЬНИК КАТЕРИНА
ОЛЕГІВНА,**

доктор філософії,

старший викладач

(підпис)

(ініціали, прізвище)

Розширена шкала _____

Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS _____

Члени комісії:

Вінниця – 2025 рік

Зміст

Анотація.....	3
ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ.....	6
ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕМОЦІЙНИХ НАВИЧОК У СТАРШОКЛАСНИКІВ В ПРОЦЕСІ ГРУПОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ	12
1.1 Сутність і структура соціально-емоційної компетентності.	12
1.2 Значення розвитку соціально-емоційних навичок у старшокласників .	23
1.3 Групові види діяльності в контексті вивчення іноземної мови	32
Висновки до розділу 1.....	40
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕМОЦІЙНИХ НАВИЧОК У СТАРОКЛАСНИКІВ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ.....	42
2.1. Діагностика рівня соціально-емоційних навичок старшокласників.....	42
2.2. Розробка групових видів діяльності для формування соціально-емоційних навичок.	56
2.3. Впровадження методики на уроках англійської мови.	63
Висновки до розділу 2.....	73
Загальні висновки.....	75
Список використаних джерел.....	77

Анотація

Зюбрій А. І. Формування соціально-емоційних навичок у старшокласників у процесі групових видів діяльності на уроках англійської мови.

Кваліфікаційну роботу присвячено вирішенню проблеми формування соціально-емоційних навичок у старшокласників засобами групових видів діяльності на уроках англійської мови. Актуальність дослідження зумовлена потребою забезпечення всебічного розвитку учнів, підвищення їхньої здатності до ефективної міжособистісної взаємодії, саморегуляції та відповідального прийняття рішень у сучасному освітньому середовищі.

У роботі розкрито теоретичні засади соціально-емоційного розвитку старшокласників, уточнено зміст, структуру та ключові компоненти соціально-емоційної компетентності, визначено психолого-педагогічні умови її формування в процесі вивчення англійської мови. Сформовано та обґрунтовано методику розвитку соціально-емоційних навичок на основі групових форм діяльності, що охоплює систему завдань, спрямованих на розвиток самоусвідомлення, емоційної саморегуляції, соціальної обізнаності, емпатії, умінь співпраці та відповідального прийняття рішень.

У межах дослідження розроблено й апробовано комплекс вправ і групових завдань, що включає рольові ігри, проєктні та рефлексивні форми навчальної взаємодії, спрямовані на усвідомлення власних емоцій, удосконалення навичок командної роботи та конструктивної взаємодії між учнями англійською мовою. Експериментально перевірено результативність запропонованої методики; встановлено позитивну динаміку сформованості соціально-емоційних навичок, підвищення мотивації до вивчення англійської мови та покращення соціально-психологічного клімату учнівського колективу.

За результатами дослідження розроблено методичні рекомендації щодо інтеграції групових форм діяльності у процес навчання англійської мови з метою розвитку соціально-емоційних навичок старшокласників.

Ключові слова: соціально-емоційні навички, соціально-емоційна компетентність, емпатія, саморегуляція, співпраця, старшокласники, групові види діяльності, навчання англійської мови.

Ziubrii A. I. Formation of Social-Emotional Skills in Upper Secondary Students through Group Activities in English Language Lessons.

The master's thesis is devoted to addressing the development of social-emotional skills in upper secondary students through the application of group activities in English language lessons. The relevance of the study is determined by the need to enhance learners' self-regulation, interpersonal communication, responsible decision-making, and socio-emotional well-being within contemporary educational settings.

The research outlines the theoretical foundations of social-emotional development in upper secondary students, clarifies the essence, structure, and key components of social-emotional competence, and identifies the psychological and pedagogical conditions necessary for its formation in English language learning. A methodology for developing social-emotional skills through group-based instructional practices is substantiated, comprising a system of tasks aimed at fostering self-awareness, emotional self-regulation, social awareness, empathy, collaboration skills, and responsible decision-making.

A set of exercises and group tasks was designed and tested, including role-playing activities, project-based assignments, and reflective practices that promote emotional awareness, constructive peer interaction, and effective teamwork in English. The effectiveness of the proposed methodology was empirically confirmed, showing positive dynamics in the development of students' social-emotional skills, increased

motivation to learn English, and improvement of the socio-psychological climate within the class.

Based on the findings, methodological recommendations were formulated for integrating group activities into English language instruction to support the development of social-emotional skills in upper secondary students.

Keywords: social-emotional skills, social-emotional competence, empathy, self-regulation, collaboration, group activities, upper secondary students, English language learning.

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

СЕН – Соціально-емоційні навички

ВСТУП

Актуальність проблеми дослідження. У сучасному суспільстві, що стрімко розвивається і стає дедалі складнішим, зростає потреба у вихованні покоління, здатного ефективно адаптуватися до соціальних, культурних і технологічних змін. Однією з ключових умов успішної адаптації є розвиток соціально-емоційних навичок, що забезпечують гармонійну взаємодію особистості з оточенням і сприяють формуванню стресостійкості, емпатії та відповідальності. У контексті освіти соціально-емоційні навички мають вирішальне значення, адже саме вони формують у школярів здатність до конструктивного розв'язання конфліктів, ефективної комунікації, командної взаємодії та усвідомленого прийняття рішень.

Сьогодні соціально-емоційне навчання (Social and Emotional Learning, SEL) визнано одним із ключових компонентів сучасної освітньої системи, оскільки воно забезпечує всебічний розвиток учнів. Наукові дослідження підтверджують, що учні з розвиненими соціально-емоційними навичками демонструють вищі академічні результати, більшу мотивацію до навчання та позитивніше ставлення до соціальної взаємодії. Розвиток таких навичок є особливо важливим для старшокласників, які перебувають на етапі активного особистісного становлення та підготовки до самостійного дорослого життя.

У контексті викладання англійської мови, групові види діяльності стають ефективним інструментом для розвитку як мовних компетенцій, так і соціально-емоційних навичок. Використання інтерактивних методів, таких як рольові ігри, групові проєкти, дискусії чи дебати, створює унікальне середовище для співпраці, обміну думками та розвитку емпатії. У таких умовах учні навчаються слухати, поважати думку інших, контролювати свої емоції та спільно знаходити рішення. Водночас, англійська мова як предмет міжнародного спілкування відкриває перед учнями можливість долучатися до глобальних соціальних практик, що ще більше підкреслює важливість інтеграції соціально-емоційного навчання у процес вивчення мови.

Водночас англійська мова як засіб міжнародного спілкування відкриває перед учнями можливість долучатися до глобальних соціальних практик, що додатково підкреслює важливість інтеграції соціально-емоційного навчання у процес вивчення іноземних мов. Переважно увагу зосереджено на досягненні академічних результатів, тоді як розвиток соціально-емоційних компетентностей залишається поза належною увагою. Отже, дослідження, присвячене формуванню соціально-емоційних навичок у старшокласників у процесі групової діяльності на уроках англійської мови, відповідає актуальним потребам сучасної освітньої практики.

Таким чином, дослідження, присвячене формуванню соціально-емоційних навичок у старшокласників у процесі групових видів діяльності на уроках англійської мови, відповідає нагальним потребам сучасної освітньої практики. Воно не лише сприятиме вдосконаленню навчального процесу, але й забезпечить учнів важливими життєвими компетенціями, які стануть основою їхнього особистісного та професійного успіху.

Дослідження не лише сприятиме вдосконаленню навчального процесу, а й забезпечить учнів ключовими життєвими компетентностями, що стануть основою їхнього особистісного й професійного становлення.

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування та розроблення методики формування соціально-емоційних навичок старшокласників у процесі групової діяльності на уроках англійської мови.

Проаналізувати науково-теоретичні засади формування соціально-емоційних навичок у контексті сучасної педагогіки та психології. Для досягнення поставленої мети в роботі використано комплекс взаємопов'язаних методів дослідження.

Об'єкт дослідження – є процес формування соціально-емоційних навичок у старшокласників у процесі навчання.

Предмет дослідження – методи та форми організації групових видів діяльності на уроках англійської мови, спрямовані на формування соціально-емоційних навичок у старшокласників.

Відповідно до мети, об'єкта і предмета, визначено основні завдання дослідження:

1. Проаналізувати науково-теоретичні основи формування соціально-емоційних навичок у контексті сучасної педагогіки та психології.
2. Дослідити особливості соціально-емоційного розвитку старшокласників як важливого етапу становлення їхньої особистості.
3. Визначити потенціал уроків англійської мови для формування соціально-емоційних навичок у старшокласників.
4. Розробити та обґрунтувати методики організації групових видів діяльності, спрямовані на розвиток емоційного інтелекту, комунікативних умінь та навичок співпраці.
5. Експериментально перевірити ефективність розроблених методик і оцінити їхній вплив на формування соціально-емоційних навичок у старшокласників.

Для досягнення поставленої мети в роботі використано комплекс взаємопов'язаних методів дослідження. Теоретичні методи: аналіз, синтез, узагальнення й систематизація наукових джерел із педагогіки, психології та методики навчання англійської мови з метою визначення теоретичних засад формування соціально-емоційних навичок. Емпіричні методи: педагогічне спостереження за навчальним процесом для виявлення особливостей формування соціально-емоційних навичок у старшокласників. анкетування, інтерв'ювання та тестування учнів і вчителів для визначення рівня розвитку соціально-емоційних навичок та ефективності запропонованих методик. Методи кількісного та якісного аналізу: статистична обробка отриманих даних для оцінювання результатів експериментальної роботи; порівняння та узагальнення емпіричних даних для формулювання висновків і рекомендацій.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що:

- уперше розроблено та експериментально перевірено методику організації групових видів діяльності на уроках англійської мови, спрямовану на розвиток соціально-емоційних навичок у старшокласників.
- визначено та обґрунтовано педагогічні умови, що сприяють ефективному формуванню емоційного інтелекту, комунікативних компетенцій та навичок співпраці в умовах навчального процесу.
- розширено уявлення про потенціал групових видів діяльності як засобу розвитку емоційної грамотності та міжособистісних навичок у старшокласників.
- сформульовано рекомендації для вчителів англійської мови, які сприяють інтеграції соціально-емоційного навчання в освітній процес.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що розроблено практичні методики організації групової діяльності на уроках англійської мови, які сприяють формуванню соціально-емоційних навичок у старшокласників і можуть бути впроваджені в навчальний процес. Створено рекомендації для педагогів щодо впровадження соціально-емоційного навчання у процес викладання англійської мови, що дозволяє вдосконалити методичний інструментарій вчителів. Запропоновано комплекс вправ, завдань та проєктів, орієнтованих на розвиток емоційного інтелекту, комунікативних умінь та навичок співпраці, які можуть бути інтегровані у навчальні програми. Результати дослідження можуть бути використані у процесі підготовки та підвищення кваліфікації вчителів, зокрема під час розроблення тренінгів і семінарів із соціально-емоційного навчання.

Апробації результатів дослідження. Основні положення та результати дослідження обговорені на науково-практичних конференціях: VI Всеукраїнська студентська науково-практична Інтернет-конференція «СУЧАСНІ ФІЛОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ: ТРАДИЦІЇ ТА ІННОВАЦІЇ», XXIII Всеукраїнській студентській інтернет-конференції з міжнародною участю «МОВА, ОСВІТА, КУЛЬТУРА: ІНТЕГРАЦІЙНІ ТЕНДЕНЦІЇ В СУЧАСНОМУ СВІТІ».

Публікації. Основні результати дослідження опубліковані в 2 наукових працях, зокрема 2 тези – у матеріалах конференцій.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕМОЦІЙНИХ НАВИЧОК У СТАРШОКЛАСНИКІВ В ПРОЦЕСІ ГРУПОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

1.1 Сутність і структура соціально-емоційної компетентності.

У сучасній педагогічній та психологічній літературі поняття «соціально-емоційні навички» (*social-emotional skills*, далі — СЕН) трактується як широкий спектр умінь, що поєднують соціальні та емоційні аспекти розвитку особистості. Ці навички нерідко називають також «м'якими навичками», «гнучкими навичками», «навичками XXI століття» або *soft skills / life skills*, підкреслюючи їхню загальну значущість для життя і успіху людини. За визначенням Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), СЕН — це індивідуальні здатності й характеристики, важливі для успішного навчання, налагодження соціальних відносин, конкурентоспроможності людини на ринку праці та її загального добробуту [OECD, 2023]. Інакше кажучи, йдеться про особистісні якості, що дозволяють ефективно взаємодіяти з іншими людьми, розумно керувати своїми емоціями та поведінкою і адаптуватися до соціального середовища.

У педагогічному контексті ці навички формують основу соціально-емоційної компетентності — інтегральної якості особистості, що поєднує знання, уміння, ставлення та досвід емоційної саморегуляції і соціальної взаємодії. Саме розвиток соціально-емоційної компетентності забезпечує гармонійне поєднання академічних і життєвих успіхів учнів.

СЕН охоплюють два взаємопов'язані компоненти: соціальні навички, що регулюють спілкування і взаємодію з іншими, та емоційні навички, пов'язані з розумінням і управлінням емоціями. До соціальних складових відносять уміння встановлювати контакт і продуктивно співпрацювати (комунікація, активне слухання, командна робота, вирішення конфліктів, лідерство тощо), а до емоційних — здатність усвідомлювати власні почуття та настрої і керувати ними

(самосвідомість, самоконтроль, стресостійкість), а також розуміти емоції інших (емпатія, співчуття) і підтримувати позитивні взаємини. У науковому дискурсі близьким за змістом до СЕН є поняття емоційного інтелекту (EQ) – здатності особистості розпізнавати і розуміти емоції (власні та чужі) та ефективно їх використовувати для керування поведінкою і взаємодії з оточенням. Так, Д. Гоулман, один із популяризаторів концепції емоційного інтелекту, виділяє ключові складники EQ: самосвідомість, управління емоціями (саморегуляція), внутрішня мотивація, емпатія та соціальні навички [Гоулман, 2020]. Фактично ці компоненти охоплюють як емоційні, так і соціальні уміння, підкреслюючи єдність емоційного та соціального розвитку особистості. Таким чином, поняття «СЕН» можна розглядати як інтегральне, що включає навички емоційного інтелекту і навички соціальної взаємодії.

З точки зору структури соціально-емоційного розвитку, дослідники пропонують різні моделі. Наприклад, у рамковій моделі Collaborative for Academic, Social and Emotional Learning (CASEL) виділено п'ять ключових компетентностей:

- Самоусвідомлення.
- Саморегуляція.
- Соціальна усвідомленість.
- Навички побудови взаємин.
- Відповідальне прийняття рішень [CASEL, 2022].

Кожна з цих компетентностей охоплює як соціальні, так і емоційні аспекти та забезпечує гармонійний розвиток особистості.

У свою чергу, міжнародне дослідження Study on Social and Emotional Skills (SSES), проведене під егідою ОЕСР, визначає 15 ключових навичок, які згруповано у п'ять категорій: навички виконання завдань, регуляції емоцій, взаємодії з іншими, широти світогляду та соціальної залученості [OECD, 2023].

В Україні питання формування СЕН учнів активно розробляється у зв'язку з упровадженням Нової української школи (НУШ). У концепції НУШ

підкреслюється важливість розвитку ключових компетентностей, зокрема «ініціативності та підприємливості», «уміння вчитися впродовж життя», «громадянської та соціальної компетентностей». Усі вони тісно пов'язані з СЕН, такими як відповідальність, співпраця, критичне мислення, толерантність. Крім того, в українських школах поступово впроваджуються програми соціально-емоційного та етичного навчання (СЕЕН), які адаптовані до вітчизняних умов і передбачають розвиток у дітей емпатії, уміння співпрацювати, самоконтролю, відповідального ставлення до навчання і соціальної взаємодії. Особливу актуальність СЕН мають саме для старшокласників. У цьому віковому періоді відбувається становлення ідентичності, пошук життєвих цілей, формування навичок самостійного прийняття рішень. Старшокласники стикаються з численними викликами:

необхідність вибору майбутньої професії;

стресові ситуації, пов'язані з навчанням і підготовкою до ЗНО/НМТ;

складнощі у міжособистісних стосунках;

вплив соціальних мереж та інформаційного середовища.

За цих умов СЕН виконують роль своєрідного «ресурсного механізму», який допомагає підлітку зберігати психологічну рівновагу, будувати здорові взаємини та досягати навчальних цілей.

Практичні методи формування

Формування соціально-емоційних навичок у старшокласників можливе через:

Групові форми роботи (дискусії, проєктна діяльність, рольові ігри), які розвивають комунікацію, співпрацю, відповідальність.

Тренінгові заняття з розвитку емоційного інтелекту, що навчають усвідомлювати і регулювати власні емоції.

Методи рефлексії (щоденники емоцій, вправи на самоусвідомлення).

Інтерактивні технології (кейс-метод, дебати, робота з реальними життєвими ситуаціями). Медіаосвіту як інструмент розвитку критичного мислення, емпатії та

соціальної відповідальності. Зарубіжні дослідження підтверджують, що такі підходи значно підвищують рівень залученості учнів у навчальний процес, зменшують прояви девіантної поведінки та покращують психологічний клімат у класі.

З точки зору структури соціально-емоційного розвитку, різні автори пропонують свої класифікації соціально-емоційних навичок. Наприклад, згідно з рамковою моделлю Collaborative for Academic, Social and Emotional Learning (CASEL), виділяють п'ять основних компетентностей: самоусвідомлення, саморегуляція, соціальна усвідомленість, навички встановлення взаємин та відповідальне прийняття рішень. Кожна з цих компетентностей включає набір конкретних навичок (таких як розпізнавання емоцій, навички спілкування, співпраця, емпатія, управління стресом, постановка цілей тощо) і в сукупності вони забезпечують успішну соціальну адаптацію учня [Savosteyko, 2024]. Інший підхід до класифікації пропонує міжнародне дослідження соціально-емоційних навичок учнів СЕН проведене під егідою ОЕСР. В рамках цього дослідження було визначено 15 ключових соціально-емоційних навичок, згрупованих у п'ять широких категорій [OECD, 2023]:

- Навички виконання завдань – наполегливість, відповідальність, самоконтроль, мотивація досягати мети. Ці навички забезпечують здатність учня планомірно працювати над поставленими задачами, доводити справу до кінця, регулювати свої імпульси та зосереджуватися на результаті.

- Навички регуляції емоцій – стресостійкість, контроль над емоційними реакціями, оптимізм. Вони дозволяють особистості зберігати емоційну рівновагу у складних ситуаціях, адекватно переживати невдачі і підтримувати позитивне мислення.

- Навички взаємодії з іншими – упевненість у собі, товарииськість, енергійність. Ці якості сприяють активній соціальній поведінці: ініціюванню контакту, включенню в колективну діяльність, вмінню відстояти свою думку та водночас бути відкритим до спілкування.

- Навички широти світогляду – допитливість, креативність, толерантність. Йдеться про відкритість новому досвіду, здатність генерувати оригінальні ідеї, сприймати різноманітність думок і культур із повагою та розумінням.

- Навички соціальної залученості – співпереживання (емпатія) та довіра. Ці навички забезпечують встановлення глибоких соціальних зв'язків, вміння поставити себе на місце іншого, підтримати, викликати довіру в стосунках.

Наведена класифікація відображає широкий спектр соціально-емоційних якостей особистості. Важливо підкреслити, що СЕН не є вродженими і незмінними характеристиками – вони розвиваються протягом життя і піддаються цілеспрямованому формуванню в освітньому процесі [OECD, 2023]. Результати міжнародного дослідження СЕН підтвердили, що ці навички можна ефективно розвивати за допомогою спеціальних освітніх інтервенцій, програм соціально-емоційного навчання, тренінгів тощо. Наприклад, в Україні впроваджуються програми соціально-емоційного та етичного навчання (СЕЕН), які мають на меті системний розвиток у дітей емпатії, співпраці, самоконтролю та інших подібних умінь [Savosteyko, 2024].

Класифікація соціально-емоційних навичок

У науковій літературі існують різні підходи до класифікації соціально-емоційних навичок. Найбільш поширеним є поділ на такі групи:

Когнітивні навички – пов'язані з усвідомленням і розумінням власних емоцій та емоцій інших людей (емоційна обізнаність, саморефлексія, уміння визначати власні потреби й мотиви).

Наприклад: учень вміє розпізнати, що його дратує на уроці, і спокійно повідомити про це, а не проявляти агресію.

Емоційні навички – спрямовані на управління емоційними станами та підтримання внутрішнього балансу (саморегуляція, стресостійкість, оптимізм).

Наприклад: здатність заспокоїти себе під час контрольної роботи, використовуючи техніки дихання чи позитивного мислення.

Соціальні навички – включають уміння взаємодіяти з іншими, будувати відносини, виявляти емпатію, працювати в команді, уникати конфліктів.

Наприклад: виконання групового проєкту з англійської мови, де кожен бере відповідальність за частину завдання та вміє слухати інших.

Мотиваційні навички – пов'язані з умінням ставити цілі, планувати діяльність і знаходити ресурси для їх досягнення.

Наприклад: учень визначає, що йому потрібно покращити англійську для вступу в університет, і починає системно працювати над словниковим запасом.

Життєві навички (life skills) – комплексна група, яка охоплює креативність, відповідальність, критичне мислення, гнучкість і здатність адаптуватися до змін.

Таким чином, соціально-емоційна компетентність є багатовимірною і вимагає системного підходу до розвитку в освітньому середовищі.

У науковій літературі зустрічаються й інші класифікації соціально-емоційних компетентностей. Так, Дж. Грінберг і М. Еліас (Greenberg & Elias, 2018) підкреслюють, що СЕН можна поділяти на інтраперсональні (самоусвідомлення, саморегуляція), інтерперсональні (емпатія, співпраця) та соціально-когнітивні (прийняття рішень, моральне мислення). Подібну структуру подає також ЮНЕСКО (UNESCO, 2021), виділяючи когнітивний, емоційний і поведінковий компоненти соціально-емоційної компетентності.

Приклади з міжнародних досліджень

Актуальність розвитку соціально-емоційних навичок підтверджує міжнародне Дослідження соціально-емоційних навичок (ДоСЕН), проведене Організацією економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР). У ньому брала участь і Україна, охопивши учнів віком 10 і 15 років.

Результати показали:

Учні, які відчують емоційний комфорт у школі, мають кращу академічну успішність. Лише 8% п'ятнадцятирічних українських школярів повідомили про відчуття тривожності під час перебування у школі (порівняно із середнім показником 20% у країнах-учасницях). Найбільш розвинені СЕН виявлялися в

учнів, які брали участь у позакласній діяльності, зокрема волонтерських ініціативах. Вчителі вважають, що онлайн-навчання має менше можливостей для розвитку СЕН, ніж традиційне очне. Згідно з висновками звіту, педагоги більше інвестують у розвиток СЕН у 10-річних учнів, тоді як у 15-річних зосереджуються на когнітивних досягненнях. Це свідчить про необхідність посилення уваги до формування таких навичок саме у старшій школі.

Як підкреслив міністр освіти і науки України О. Лісовий, у сучасних умовах соціально-емоційне навчання є ключовим чинником збереження психологічної стійкості учнів, адже «ці навички не менш важливі, ніж академічні знання».

Соціально-емоційне навчання в контексті сучасних освітніх реформ та міжнародних досліджень. Розвинені СЕН учнів є однією з ключових цілей реформи «Нова українська школа» (НУШ). Цей напрям підкреслює важливість розвитку не лише академічних компетентностей, а й емоційного інтелекту, навичок співпраці, конструктивної («екологічної») взаємодії в колективі, здатності аргументовано відстоювати власну думку. Таким чином, формування соціально-емоційних компетентностей розглядається як необхідна умова успішної адаптації школярів до викликів сучасного суспільства.

У британському метадослідженні Teaching and Learning Toolkit соціально-емоційне навчання (СЕН, англ. *Social and Emotional Learning, SEL*) визначається як метод високої ефективності, що має потенціал значно впливати на академічні результати. Згідно з його висновками, опанування соціально-емоційних навичок може сприяти покращенню навчальної успішності учнівства на рівні чотирьох додаткових місяців навчання протягом року (Education Endowment Foundation, 2021). Водночас автори дослідження наголошують, що соціально-емоційні потреби дітей не завжди прямо пов'язані з академічним прогресом, і для їх відстеження необхідні цілеспрямовані діагностичні інструменти. Дослідники також звертають увагу на обмеженість незалежних наукових досліджень у цій сфері, адже значну частину проєктів реалізують комерційні постачальники СЕН-програм, що може впливати на об'єктивність результатів.

В Україні впровадження програм соціально-емоційного та етичного навчання (СЕЕН) здійснює громадська організація «ЕдКемп Україна» у партнерстві з Університетом Еморі (США). Програма СЕЕН є адаптивною: вона може реалізовуватися як окремий урок, частина уроку, позакласне заняття або як елемент шкільної політики загалом (Niemi, 2019).

Основні категорії методів СЕН:

Підходи на рівні школи – спрямовані на формування позитивного «шкільного духу» та здорового психологічного клімату.

Універсальні програми – реалізуються у навчальний час для всього класу, формуючи навички співпраці та взаємоповаги.

Спеціалізовані програми – орієнтовані на дітей з особливими соціальними чи емоційними потребами.

Результати та ефективність:

У середньому СЕН дає +4 місяці прогресу в навчанні за рік.

Найбільш ефективними виявляються підходи, орієнтовані на соціальну взаємодію (+6 місяців), а не лише на академічні результати. Для учнів середнього шкільного віку (11–15 років) програми СЕН ефективніші (+5 місяців), ніж для молодших школярів (+4 місяці). Короткі, але регулярні заняття (30 хвилин 4–5 разів на тиждень) мають кращий ефект, ніж тривалі, але рідкісні уроки.

Важливим аспектом є й інклюзивність: учні з неблагополучних сімей часто мають нижчий рівень соціально-емоційних навичок, що відображається на їхньому психічному здоров'ї та академічних досягненнях. Програми СЕН допомагають цим учням краще інтегруватися в колектив, формувати здорові стосунки та підвищувати рівень саморегуляції, що в перспективі сприяє і підвищенню успішності.

Цільові та універсальні підходи:

Цільові програми (робота з окремими учнями або малими групами) дають у середньому +6 місяців прогресу.

Універсальні програми для всього класу демонструють дещо нижчий показник (+3 місяці), але є більш економічно вигідними.

Найбільш результативним є поєднання цільового та універсального підходів.

Вартість та рекомендації для впровадження:

Фінансові витрати на впровадження СЕН-підходів вважаються низькими, адже основними статтями є навчання та підвищення кваліфікації педагогів. В українських умовах такі програми часто реалізуються у співпраці з ІППО, громадськими організаціями чи онлайн-платформами, що знижує вартість.

Науковці наголошують, що ефективність впровадження СЕН значною мірою залежить від:

послідовності реалізації програми;

мотивації та професійної підготовки педагогів;

адаптації до конкретного освітнього контексту.

Сучасна українська школа дедалі більше орієнтується не лише на передачу знань, а й на розвиток особистості учня. У межах реформи «Нова українська школа» (НУШ) значна увага приділяється формуванню компетентностей XXI століття, серед яких важливе місце займають СЕН (stress-resistance, оптимізм, упевненість у собі, креативність, співпереживання тощо). Ці вміння безпосередньо впливають на академічну успішність, адаптацію учнів у соціумі та їхню здатність долати життєві виклики.

Актуальність теми підтверджується результатами міжнародного дослідження соціально-емоційних навичок СЕН (*The Study on Social and Emotional Skills, OECD*), у якому Україна вперше взяла участь у 2023 році. Дослідження охопило учнів віком 10 і 15 років і показало, що ті школярі, які мають розвинені СЕН, демонструють вищу успішність у навчанні, краще справляються зі стресом та мають більш позитивні стосунки з однолітками та педагогами. Водночас рівень розвитку цих навичок значною мірою залежить від освітнього середовища:

почуття належності до закладу, довірливих відносин із педагогами та наявності зворотного зв'язку (OECD, 2023).

В українському контексті важливість соціально-емоційного навчання активно підкреслюють урядовці та освітні експерти. Так, віцепрем'єр-міністр з інновацій, розвитку освіти, науки та технологій М. Федоров наголосив, що школа має навчати дітей не лише знанням, а й відповідальності, командній роботі, умінню ухвалювати рішення та керувати власними емоціями. Міністр освіти і науки О. Лісовий, коментуючи результати ДоСЕН, зазначив, що саме СЕН допомагають українським дітям зберігати психологічну стійкість в умовах війни, коли питання емоційної рівноваги та підтримки мають надзвичайно високе значення.

Проведене у 2023 році опитування 3657 українських педагогів у межах ініціативи «ЕдКемп Україна» показало, що понад 90 % учительства визнають потребу у впровадженні соціально-емоційного навчання. Водночас респонденти відзначили низку труднощів:

- недостатню кількість програм підготовки та підвищення кваліфікації вчителів у цій сфері;
- слабке представлення тематики СЕН у навчальних планах педагогічних університетів;
- обмежені ресурси для практичного впровадження;
- низький рівень власних навичок стресостійкості та саморегуляції в частини педагогів (EdCamp Ukraine, 2023).

Таким чином, розвиток соціально-емоційних навичок учнів потребує комплексного підходу, що включає:

Інтеграцію СЕН у всі навчальні предмети — зокрема, уроки англійської мови, які мають великий потенціал для розвитку комунікаційних та емоційних компетентностей. Підтримку вчителів через систему курсів, тренінгів і професійних спільнот. Створення безпечного та підтримувального освітнього середовища, яке сприяє розвитку емпатії, співпраці та вміння долати стрес.

Розвиток позакласних форм діяльності (волонтерство, учнівське самоврядування, творчі гуртки), що також позитивно впливають на формування соціально-емоційних компетентностей.

Підсумовуючи, СЕН – це комплекс особистісних компетентностей, що дозволяють успішно взаємодіяти у соціумі та конструктивно керувати емоціями. Вони включають різноманітні уміння – від саморегуляції і емпатії до командної співпраці і відповідального прийняття рішень. Ці навички є основою для гармонійного розвитку особистості, її адаптації в суспільстві та досягнення життєвого успіху, а тому їх цілеспрямований розвиток набуває пріоритетного значення в сучасній освіті.

Можна стверджувати, що соціально-емоційне навчання є невід’ємною складовою сучасної освіти, без якої неможливе повноцінне формування особистості школяра. Його інтеграція в освітній процес відкриває можливості для формування в учнів не лише академічних знань, а й життєвих умінь, необхідних для успішної адаптації в умовах глобальних змін.

1.2 Значення розвитку соціально-емоційних навичок у старшокласників

Розвиток соціально-емоційної сфери є важливим завданням для всіх вікових груп учнів, однак для старшокласників (приблизно 15–17 років) він має особливе значення. Старший шкільний вік — це період інтенсивного особистісного становлення, формування світогляду та підготовки до дорослого життя. У цей час підлітки стикаються зі зростанням академічних навантажень, необхідністю професійного самовизначення, розширенням соціальних зв'язків та психологічними викликами дорослішання. Відтак СЕН є критично важливим ресурсом для успішної адаптації старшокласників і забезпечення їхнього психічного благополуччя [Савостейко, 2024].

У межах програми OECD SSES застосовуються стандартизовані опитувальники та поведінкові інструменти для оцінювання 15 ключових соціально-емоційних компетентностей (зокрема саморегуляції, співпраці, емпатії, соціальної відповідальності) [OECD, 2023]. Подібні підходи адаптовано і на національному рівні, зокрема в Україні [Савостейко, 2024]. Дослідження та освітня практика свідчать, що добре розвинені СЕН позитивно впливають на різні аспекти життя старшокласників – від навчальних до особистісних. Наведемо ключові аргументи на користь пріоритетності розвитку соціально-емоційних компетентностей у здобувачів старшої освіти:

1) Підвищення академічної успішності. Існує переконлива кореляція між рівнем соціально-емоційного розвитку учнів та їхніми навчальними досягненнями. Учні з розвиненими навичками самоконтролю, наполегливості, мотивації досягати успіхів демонструють кращі результати в навчанні. Зокрема, міжнародне дослідження ДоСЕН виявило, що у 15-річних підлітків наполегливість, відповідальність і допитливість статистично значуще пов'язані з вищими оцінками з читання та математики [OECD, 2023]. Інші напрацювання також підтверджують, що соціально-емоційне навчання сприяє покращенню академічних показників. Метадослідження, проведені у Великій Британії,

засвідчили, що впровадження програм соціально-емоційного навчання може додатково забезпечити еквівалент +4 місяці прогресу в навчанні протягом року. Таким чином, розвиток «м'яких» навичок і академічні знання не протиставляються, а навпаки – взаємно підсилюють одне одного. Як зазначається у Національному звіті ДоСЕН, формування соціально-емоційних навичок відбувається не за рахунок зниження академічної успішності, а паралельно з ним [ОЕСР, 2024]. Учні, які опановують навички саморегуляції, вміють керувати часом, ставити цілі та долати труднощі – що безумовно позитивно впливає і на їхнє навчання.

2) Соціалізація і позитивна поведінка. Старшокласники, які розвинули навички ефективної комунікації, емпатії, командної роботи, легше входять у нові колективи, будують продуктивні стосунки з однолітками і дорослими. Навички співпраці та толерантності допомагають підліткам уникати конфліктів або конструктивно їх вирішувати, проявляти лідерські якості і водночас повагу до інших. Розвиток емпатії та навичок взаємодії сприяє створенню більш здорового морально-психологічного клімату в учнівському середовищі, зниженню випадків булінгу та агресії в школі. Соціально зрілі старшокласники здатні усвідомлювати наслідки своїх вчинків для інших, брати відповідальність за спільну справу, що є ознакою громадянської зрілості. Отже, соціально-емоційні компетентності лежать в основі успішної соціалізації молоді, готують її до життя в суспільстві, формують навички громадянської участі та взаємоповаги [Коваленко, 2020]. Це особливо важливо в сучасних умовах, коли суспільство потребує активних, комунікабельних, толерантних молодих людей, здатних працювати в команді.

3) Психологічне благополуччя та стресостійкість. Період старшої школи часто пов'язаний зі значними емоційними навантаженнями: іспити, майбутній вступ до закладів вищої освіти, самовизначення, перші романтичні стосунки тощо. За відсутності навичок емоційної регуляції підлітки можуть відчувати підвищену тривожність, стрес, фрустрацію, що негативно позначається на їхньому психічному здоров'ї та навіть фізичному стані. Навпаки, учні, які

навчилися усвідомлювати власні емоції та володіють методами саморегуляції (такими як техніки релаксації, позитивне мислення, планування і т.д.), легше переносять стресові ситуації і підтримують емоційну рівновагу. Розвинені СЕН служать фактором захисту від психоемоційних розладів. Отже, розвиваючи в учнях стресостійкість, навички подолання негативних емоцій, школа закладає підґрунтя для їхнього життестійкого розвитку та уміння дбати про власне здоров'я.

4) На ринку праці soft skills дедалі частіше прирівнюються за значущістю до фахових компетентностей. За прогнозом World Economic Forum (2023), серед найбільш затребуваних — аналітичне мислення, креативність, командна робота, лідерство та соціальний вплив, стійкість (resilience) і гнучкість [World Economic Forum, 2023]. Більшість із цих якостей безпосередньо пов'язані з соціально-емоційною компетентністю: лідерство спирається на соціальну взаємодію, креативність — на відкритість до нового, а стійкість — на здатність конструктивно переживати зміни та невдачі. Таким чином, розвиток СЕН у старшій школі є інвестицією в майбутню професійну реалізацію та громадянську зрілість. Молоді люди, що володіють навичками спілкування, кооперації, адаптивності, матимуть переваги у побудові кар'єри, ефективніше працюватимуть у колективах, швидше навчатимуться нового на робочому місці. Ба більше, ці навички необхідні не лише для роботи, але й для успішного виконання соціальних ролей у дорослому житті — як то роль громадянина, батька/матері, члена громади. Уміння слухати і чути інших, співпереживати, конструктивно вирішувати проблеми — все це робить людину більш підготовленою до викликів суспільного життя.

Розвиток соціально-емоційних навичок у старшокласників має ключове значення для їхнього успішного навчання, особистісного розвитку та майбутньої професійної реалізації. СЕН, або м'які навички, охоплюють уміння контролювати власні емоції, розпізнавати почуття інших людей, ефективно комунікувати, співпрацювати в колективі, вирішувати конфлікти та приймати усвідомлені

рішення. Вони не менш важливі, ніж академічні знання, оскільки визначають здатність учнів адаптуватися до змін, критично мислити та розвивати креативність.

Дослідження свідчать, що сучасні старшокласники стикаються з численними соціальними викликами: високим рівнем стресу, конкуренцією у навчанні, соціальними конфліктами та необхідністю швидко приймати рішення в умовах інформаційного перевантаження. У цьому контексті СЕН допомагають учням формувати емоційну стійкість, зменшувати рівень тривожності та ефективно справлятися з труднощами.

Особливої уваги потребує розвиток емпатії та співпереживання, що дозволяє старшокласникам краще розуміти мотивацію та почуття інших людей, уникати конфліктів та підтримувати дружні стосунки. Крім того, навички самоконтролю і самоусвідомлення сприяють формуванню відповідальності за власні вчинки та планування особистих і академічних цілей.

Важливим аспектом є і те, що соціально-емоційне навчання допомагає учням розвивати критичне та креативне мислення, яке необхідне для прийняття зважених рішень у складних життєвих ситуаціях. Наприклад, здатність працювати в команді підвищує ефективність колективних проєктів та підготовку до професійного життя, де взаємодія з іншими людьми є невід'ємною складовою успіху. У сучасному освітньому контексті, зокрема в Україні, соціально-емоційне навчання інтегрується через реформу «Нова українська школа», яка передбачає не лише передавання знань, а й формування наскрізних умінь. Це дозволяє старшокласникам отримати комплексну освіту, де академічні знання поєднуються з умінням керувати емоціями та налагоджувати соціальні взаємодії.

Таблиця 1. Основні соціально-емоційні навички та їх значення для старшокласників

Соціально-емоційна навичка	Опис	Значення для старшокласників
Емпатія	Здатність розуміти емоції інших	Полегшує взаємодію з однокласниками, запобігає конфліктам, формує дружні стосунки
Співпереживання	Діяльна підтримка та розуміння потреб інших	Розвиває відповідальність, взаємодопомогу, критичне мислення у соціальних ситуаціях
Самоконтроль	Здатність керувати власними емоціями та поведінкою	Допомагає справлятися зі стресом, планувати навчання та досягати цілей
Самоусвідомлення	Усвідомлення власних емоцій і реакцій	Підвищує рівень саморефлексії та відповідальності за власні дії
Комунікативні навички	Ефективна взаємодія та обмін інформацією	Сприяє успішній груповій роботі та підготовці до професійного життя
Критичне мислення	Здатність аналізувати та оцінювати інформацію	Підвищує здатність приймати обґрунтовані рішення у навчанні та житті
Креативність	Генерування нових ідей та нестандартних рішень	Розвиває інноваційність, адаптивність та готовність до змін

Робота в команді	Співпраця з іншими для досягнення спільних цілей	Формує навички взаємодії та відповідальності в колективі
------------------	--	--

Як видно з табл. 1, СЕН охоплюють широкий спектр умінь і компетентностей, які впливають на навчальну, соціальну, психологічну та професійну сферу життя старшокласників. Кожна група навичок виконує важливу роль у формуванні гармонійно розвиненої особистості та сприяє ефективній взаємодії учнів у різних життєвих ситуаціях. Це підкреслює необхідність системного підходу до розвитку соціально-емоційних компетентностей у школі та інтеграції їх у навчальний процес, що й буде детальніше розглянуто у наступних таблицях та розділах.

Таблиця 2. Вплив соціально-емоційних навичок на різні сфери життя старшокласників

Сфера життя	Вплив розвитку соціально-емоційних навичок
Академічна	Підвищення ефективності навчання, краща концентрація, управління стресом під час іспитів
Соціальна	Поліпшення відносин з однокласниками, друзями та вчителями, запобігання конфліктів
Психологічна	Зменшення тривожності, розвиток емоційної стійкості, самоповаги та впевненості
Професійна	Підготовка до командної роботи, вміння вирішувати проблеми, комунікативна компетентність

Особистісна	Формування цінностей, відповідальності та здатності приймати усвідомлені рішення, розвиток етичних норм
-------------	---

Як свідчить табл. 2, СЕН впливають на різні сфери життя старшокласників, забезпечуючи їм ефективну адаптацію в навчанні, соціумі та майбутній професійній діяльності. Проте, для того щоб ці навички формувалися системно, необхідно використовувати конкретні методи та вправи, які сприятимуть їхньому розвитку. Наступна таблиця демонструє практичні підходи та вправи, що дозволяють ефективно розвивати ключові соціально-емоційні компетентності у старшокласників.

Таблиця 3. Методи та вправи для розвитку соціально-емоційних навичок у старшокласників

Соціально-емоційна навичка	Методи розвитку	Приклади вправ
Емпатія	Дискусії, рольові ігри, аналіз ситуацій	"Постав себе на місце іншого", обговорення емоцій героїв літературних творів
Співпереживання	Волонтерські проєкти, групові обговорення	Створення проєктів допомоги, обговорення, як можна підтримати однокласника у складній ситуації
Самоконтроль	Техніки релаксації, ведення щоденника емоцій	Дихальні вправи, короткі медитації, ведення емоційного щоденника

Самоусвідомлення	Рефлексія, самооцінка, психоосвітні заняття	Заповнення таблиці "Мої емоції протягом дня", обговорення особистих реакцій на стресові ситуації
Комунікативні навички	Дебати, групові проєкти, презентації	Організація дискусій, презентацій командних проєктів, вправи на активне слухання
Критичне мислення	Аналіз кейсів, проблемно-орієнтоване навчання	Розбір конфліктних ситуацій у класі, обговорення альтернативних рішень проблем
Креативність	Мозкові штурми, творчі проєкти, ігри	Генерація ідей для шкільних проєктів, створення креативних відео чи плакатів
Робота в команді	Командні проєкти, спортивні та навчальні ігри	Спільне виконання завдань, групові дослідження, рольові ігри, командні змагання

Формування соціально-емоційної компетентності набуває особливого значення на уроках англійської мови, де спілкування, співпраця й емоційне залучення є природними складовими навчального процесу. Через групові види діяльності — рольові ігри, діалоги, обговорення — учні не лише вдосконалюють мовні навички, а й розвивають уміння працювати в команді, проявляти емпатію, толерантність і впевненість у спілкуванні. Таким чином, вивчення іноземної мови стає ефективним інструментом розвитку соціально-емоційної компетентності старшокласників.

З огляду на наведене, можна зробити висновок, що розвиток соціально-емоційних навичок у старшокласників має фундаментальне значення. Він сприяє підвищенню якості освіти (через кращі навчальні результати та дисципліну), забезпечує психологічний комфорт учнів і здоровий клімат у школі, готує молодь

до успішної самореалізації в різних сферах – від особистих взаємин до професійної діяльності. Недарма одна з ключових цілей освітньої реформи «Нова українська школа» – виховання всебічно розвиненої особистості, компетентної у житті. Концепція НУШ наголошує, що навчальний результат має включати не лише предметні знання, але й ключові компетентності, серед яких соціальні та громадянські навички, вміння вчитися, ініціативність, а також наскрізні вміння – критичне мислення, емоційний інтелект, вміння співпрацювати в команді [МОН України, 2016]. Таким чином, на рівні державної освітньої політики визнано, що без належної уваги до соціально-емоційного розвитку учнів неможливо підготувати їх до викликів сучасного світу. Особливо це актуально для старшокласників, яким вже невдовзі доведеться використовувати набуті «soft skills» у дорослому житті.

1.3 Групові види діяльності в контексті вивчення іноземної мови

Сучасна методика навчання іноземних мов спирається на комунікативно-діяльнісний підхід, за якого учні оволодівають мовою передусім через активну мовленнєву взаємодію. У цьому контексті особливого значення набувають групові види діяльності — форми організації роботи, за яких школярі об'єднуються в пари або малі групи для спільного виконання навчальних завдань. Групова робота протиставляється індивідуальному та фронтальному навчанню, адже передбачає співпрацю, обмін думками й спільний пошук рішень. Її мета — створити умови інтерактивного навчання: під час взаємодії учні активніше залучені до процесу, комунікують іноземною мовою в умовах, наближених до реальних, а відтак ефективніше засвоюють мовний матеріал.

Групові види діяльності на уроках англійської мови можуть набувати різних форматів залежно від дидактичної мети та кількості учасників. Найпоширеніші з них такі:

- Парна робота – найменша «група», що складається з двох учнів (наприклад, діалог у парах, інтерв'ювання один одного, виконання вправи спільно). Парна взаємодія дає можливість кожному учневі практикувати мовлення інтенсивніше, ніж у великій групі.
- Мала група (3–6 осіб) – учні об'єднуються у підгрупи для обговорення питань, рольової гри, проєктного завдання тощо. Такий формат дозволяє залучити різні ролі учасників, виробити спільне рішення, проявити лідерські і комунікативні навички.
- Колективна (весь клас як одна група) – іноді проводяться види роботи, де весь клас взаємодіє разом (наприклад, обговорення за типом «круглого столу», дебати, дидактичні ігри). Тут важливою є здатність координувати велику кількість учасників, дотримуватись правил спілкування.

Методи групової роботи включають, зокрема, мозковий штурм (спільне генерування ідей у групі), дискусії та дебати (обговорення проблемних питань у

малих групах або всім класом), рольові ігри та інсценізації (уявне моделювання ситуацій спілкування, де кожен учасник виконує певну роль), проєктну діяльність (група учнів разом працює над створенням кінцевого продукту – презентації, стіннівки, відео тощо), навчальні ігри (наприклад, ігри на розвиток лексики чи граматики, що проводяться у групах на змагальних засадах) та інші інтерактивні вправи. Кожен з цих видів діяльності надає учням можливість практикувати різні мовленнєві навички – говоріння, аудіювання, читання, письмо – у реальному контексті спілкування. Як зазначено в дослідженнях, групова форма роботи є невід’ємною складовою інтерактивного навчання іноземної мови, адже саме в групах учні найкраще навчаються активно взаємодіяти одне з одним, висловлювати свої думки і слухати партнерів [Штанько, 2018]. Інтерактивність уроку значно зростає, коли учні працюють у малих групах: зникає домінування одного мовця (вчителя), натомість багато учнів одночасно практикують мовлення, виникає поліфонія думок, що наближує навчальну діяльність до реального акту спілкування.

Групові форми не лише підвищують ефективність оволодіння мовою, а й розвивають соціально-емоційні компетентності: уміння слухати, співпрацювати, висловлювати й обґрунтовувати позицію. Для наочності подано класифікацію основних видів групової діяльності та їхніх освітніх цілей (табл. 4).

Таблиця 4. Основні види групової діяльності на уроках іноземної мови та їхні освітні цілі

Вид групової діяльності	Основна мета використання на уроці	Очікувані результати для учнів

Робота в парах	Практика діалогів, розвиток комунікативних навичок	Підвищення впевненості у спілкуванні, слухання та реакція на партнера
Малі групи (3–5 учнів)	Спільне обговорення завдань, міні-проекти	Розвиток командної роботи, критичного мислення, відповідальності
Рольові ігри	Моделювання реальних ситуацій	Формування емпатії, управління емоціями, розвиток креативності
Проектна діяльність	Створення спільних продуктів (презентації, плакати)	Вміння планувати, організовувати роботу, використовувати мову у творчих завданнях
Дебати та дискусії	Аргументація позицій, обговорення проблем	Розвиток критичного мислення, переконливого висловлювання, самоконтролю
Інтерактивні ігри	Лексичні, граматичні та комунікативні вправи	Мотивація до навчання, активне засвоєння матеріалу, командна взаємодія

Розроблено автором на основі праць О. Пометун, І. Пасова, В. Беляєвої, Д. Гоулмана, М. Еліаса, К. Зінса.

Важливо підкреслити, що групові види діяльності на уроці англійської мови виконують подвійну функцію: з одного боку, вони є ефективним методом навчання мовного матеріалу, а з іншого – виступають середовищем для розвитку соціально-емоційних навичок учнів. У процесі групової роботи школярі постійно залучені до соціальної взаємодії, а отже тренують свої «soft skills» на практиці. Наприклад, виконуючи спільний проєкт англійською, учні повинні домовлятися між собою, розподілити ролі і завдання, уважно вислуховувати думки однокласників, аргументовано відстоювати свою позицію, допомагати іншим, якщо виникають труднощі. Практика групових проєктів формує відповідальність за спільний результат, дотримання дедлайнів, взаємодопомогу та вміння досягати компромісу. Як зауважує К. Гулямова, у груповій роботі учні «вчаться коректно висловлювати думки та слухати інших, що допомагає кожному віднайти власний внесок у спільну справу» [Гулямова, 2022]. Як бачимо, групова діяльність спонукає школярів до розвитку культури спілкування: треба вміти висловити свою ідею зрозуміло для інших, а також проявити повагу, терпіння, вислуховуючи товаришів. Це безпосередньо розвиває комунікативні навички, толерантність, уміння співпрацювати, що є ключовими соціальними компетентностями.

Групове навчання також сприяє формуванню в учнів навичок відповідального ставлення та самоорганізації. Працюючи в команді, старшокласники розуміють, що від їхнього вкладу залежить спільний результат, тому вчаться брати відповідальність за свою частину роботи, дотримуватися дедлайнів, допомагати партнерам, якщо ті відстають. Це виховує почуття колективізму і взаємної підтримки. Завдяки груповим проєктам формується навичка розв'язувати проблеми колективно, шляхом обговорення і компромісу, а не чекати готового рішення від учителя. Такі уміння є складовими соціальної зрілості особистості.

Окрім того, робота в групах створює сприятливі умови для емоційного розвитку учнів. На відміну від індивідуального опитування, де учень може відчувати тривогу, страх помилки перед всім класом, у малої групі психологічна напруга знижується – підлітки почуваються більш розкуто, бо підтримують одне одного. Дружня атмосфера в групі допомагає подолати мовний бар'єр, невпевненість у собі. Якщо хтось із учнів робить помилку, інші тактовно виправляють або підказують – так розвивається навичка надання і прийняття зворотного зв'язку, толерантне ставлення до чужих помилок. Учні вчаться співпереживати успіхам і невдачам товаришів, разом радіти досягненням команди. Таким чином, групова діяльність на уроці виступає своєрідною школою емоційної грамотності: підлітки опановують уміння керувати своїми емоційними реакціями в процесі спілкування (стримувати роздратування, якщо думка іншого не співпадає з твоєю; долати сором'язливість, щоб виступити перед групою; мотивувати себе та інших виконати завдання тощо).

З точки зору педагогіки, групове навчання відповідає принципам особистісно-орієнтованого та розвивального навчання. Англійський дослідник П. Блатчфорд та співавтори зазначають, потрібен соціально-педагогічний підхід, за якого вчитель цілеспрямовано формує необхідні соціальні уміння співпраці (слухати партнера, ставити запитання, приймати рішення спільно) [Blatchford et al., 2003]. Звідси — практичні рекомендації: розподіл ролей у групі (спікер, модератор/таймкіпер, секретар/нотуліст, презентер), чіткі правила комунікації (говорити по черзі, поважати думку кожного, брати активну участь), змістовні для підлітків формати завдань (проєкти, дебати, симуляції). Тому сучасний учитель іноземної мови має поєднувати навчання власне мовним навичкам із формуванням культури групової роботи. Практичні рекомендації з організації парно-групової діяльності включають розподіл ролей у групі (спікер, секретар, таймкіпер, презентер тощо), встановлення чітких правил спілкування в групі (говорити по черзі, поважати думку кожного, активно залучатися до роботи), використання цікавих для підлітків форматів завдань. Наприклад, метод проєктів

на старшому етапі навчання англійської мови є одним із найефективніших: учні у групах досліджують певну тему та презентують результати англійською, що інтегрує мовну практику з розвитком творчості, відповідальності, вміння планувати та співпрацювати.

Використання групових форм роботи на уроках іноземної мови сприяє створенню навчального середовища, орієнтованого на активне пізнання та практичне застосування мови. Учні отримують можливість практикувати мовленнєві навички в умовах, максимально наближених до реальних ситуацій спілкування, що сприяє розвитку їхньої комунікативної компетентності. Крім того, групові завдання мотивують учнів до самостійного пошуку інформації, спонукають до креативного мислення та дозволяють розвивати критичне мислення через обговорення різних точок зору.

Групові види діяльності в навчанні іноземної мови можна ефективно реалізувати через різноманітні практичні вправи та методики, які сприяють не лише розвитку мовленнєвих компетентностей, а й формуванню соціально-емоційних навичок учнів. Нижче наведено приклади таких вправ та їхній вплив:

Робота в парах («Pair Work»)

Суть вправи: учні працюють удвох, обмінюючись інформацією, задаючи питання та відповідаючи на них, описуючи картинки або розповідаючи про власний досвід.

Соціально-емоційний ефект: сприяє розвитку навичок слухання та співпереживання, вчить чекати черги для висловлювання, враховувати думку партнера, виховує терпимість і повагу до іншого.

Міні-групи для обговорення («Small Group Discussion»)

Суть вправи: учні об'єднуються в групи по 3–5 осіб для обговорення проблемних питань або створення спільного проєкту.

Соціально-емоційний ефект: розвиває вміння працювати в команді, ділитися ідеями, приймати компромісні рішення, керувати конфліктними ситуаціями та підтримувати позитивну атмосферу під час спільної роботи.

Рольові ігри («Role Play»)

Суть вправи: учні виконують ролі в моделях реальних життєвих ситуацій (наприклад, покупець і продавець, учень і вчитель, співбесіда на роботу).

Соціально-емоційний ефект: формує навички емпатії, допомагає зрозуміти точки зору інших людей, вчить керувати емоціями в стресових ситуаціях та розвиває впевненість у власних комунікативних уміннях.

Проектна діяльність («Project Work»)

Суть вправи: учні спільно працюють над створенням презентацій, плакатів, відео або звітів на тему, пов'язану з вивченою лексикою та граматиною.

Соціально-емоційний ефект: стимулює креативне мислення, навчає планувати роботу, розподіляти завдання, відповідально виконувати обов'язки та підтримувати командний дух.

Дискусії та дебати («Debates and Discussions»)

Суть вправи: учні дискутують на актуальні теми, аргументують свою позицію, слухають опонента і формують контраргументи.

Соціально-емоційний ефект: розвиває критичне мислення, вміння висловлювати свої думки конструктивно, слухати інших, контролювати емоції під час суперечки та поважати різні точки зору.

Ігрові вправи та симуляції («Games and Simulations»)

Суть вправи: інтерактивні ігри на розвиток лексики, граматики або комунікативних ситуацій.

Соціально-емоційний ефект: мотивують до навчання через позитивний емоційний досвід, знижують тривожність під час спілкування іноземною мовою, формують командну взаємодію та навички співпраці.

Таким чином, інтеграція групових видів діяльності у процес навчання іноземної мови забезпечує одночасний розвиток мовних компетентностей і соціально-емоційних навичок старшокласників. Такий підхід дозволяє не лише підвищити ефективність засвоєння навчального матеріалу, а й сприяє формуванню впевненості, самоконтролю, емпатії, командної взаємодії та

здатності приймати усвідомлені рішення. В результаті учні стають більш підготовленими до реальних життєвих і професійних ситуацій, а процес навчання стає інтерактивним, мотивуючим та результативним.

З точки зору соціально-емоційного навчання, робота в групі формує такі важливі компетентності, як співпереживання, вміння слухати та чути інших, здатність до конструктивного вирішення конфліктів і керування власними емоціями. Старшокласники, залучені до групових активностей, більш ефективно розвивають навички самоконтролю, впевненість у власних силах і відповідальність за спільний результат. Водночас вони вчаться враховувати думку інших, домовлятися та знаходити компроміси, що є необхідним для успішної соціалізації та майбутньої професійної діяльності.

Досвід учителів-новаторів і результати експериментальних досліджень підтверджують: групова робота на уроках іноземної мови не лише підвищує якість засвоєння мови, а й значною мірою сприяє вихованню соціально зрілої особистості учня. В умовах групових видів діяльності старшокласники поступово набувають тих самих соціально-емоційних навичок, необхідних їм для успіху за межами школи – уміння співпрацювати, поважати різноманітність думок, спільно долати труднощі, лідирувати і водночас підтримувати інших. Отже, інтеграція групових видів діяльності в навчання іноземної мови одночасно підсилює мовленнєву практику та розвиток соціально-емоційних компетентностей старшокласників. Такий підхід формує впевненість, самоконтроль, емпатію, командну взаємодію й здатність ухвалювати зважені рішення, готуючи учнів до реальних життєвих і професійних ситуацій у міжкультурному середовищі.

Висновки до розділу 1

Проведений теоретичний аналіз підтвердив, що СЕН є невід’ємним компонентом гармонійного розвитку старшокласників і визначальним чинником їхньої успішної освіти та подальшої самореалізації. СЕН представляють собою комплекс взаємопов’язаних умінь, які поєднують здатність особистості розуміти і регулювати власні емоції, а також ефективно взаємодіяти з оточуючими. До них належить широкий спектр компетентностей: від самосвідомості, самоконтролю, емпатії та стресостійкості – до навичок спілкування, командної роботи, лідерства і відповідального прийняття рішень. Сучасна наука (як зарубіжна, так і українська) наголошує, що ці навички не є вродженими, їх можна і потрібно цілеспрямовано розвивати в освітньому процесі, зважаючи на їхню вагому роль у становленні успішної особистості.

Для учнів старшої школи формування соціально-емоційних навичок має особливо велике значення. Старшокласники, які володіють «soft skills», демонструють вищу академічну успішність, краще адаптуються до стресових ситуацій шкільного життя, менше схильні до конфліктів і деструктивної поведінки. Розвинені навички співпраці, емпатії, саморегуляції сприяють здоровому психологічному клімату в учнівському середовищі, запобігають проявам булінгу, полегшують входження молоді у доросле життя. Соціально-емоційна компетентність виступає одним із ключових чинників майбутньої успішності випускників – як у професійній діяльності (де затребувані комунікабельність, креативність, уміння працювати в команді), так і у виконанні соціальних ролей громадянина, члена громади, сім’янина. Відтак освіта ХХІ століття розглядає виховання зазначених навичок як пріоритетне завдання – що відображено і в концептуальних документах української шкільної реформи, і в міжнародних дослідженнях та рекомендаціях.

Аналіз педагогічних підходів до навчання іноземних мов показав, що групові види діяльності є ефективним інструментом не лише для розвитку комунікативної компетентності учнів, а й для одночасного формування їхніх

соціально-емоційних умінь. Робота в малих групах на уроках англійської мови створює середовище, де старшокласники практично застосовують навички спілкування, співпраці, розв'язання проблем та толерантного ставлення до думки партнера. В процесі спільного виконання навчальних завдань учні вчаться слухати один одного, аргументувати власну позицію, разом досягати поставленої мети – тобто відпрацьовують ті моделі поведінки, які лежать в основі соціальної компетентності. Застосування інтерактивних групових методик (дискусій, проєктів, рольових ігор тощо) відповідає віковим особливостям старшокласників, підвищує їхню мотивацію до навчання і водночас непомітно «тренує» їхній емоційний інтелект та навички командної роботи.

З методичної точки зору, результати аналізу свідчать, що соціально-емоційна компетентність може цілеспрямовано формуватися у процесі навчання англійської мови завдяки інтерактивним технологіям, комунікативному підходу та груповим видам діяльності. Поєднання лінгвістичного й соціально-емоційного розвитку сприяє підвищенню мотивації учнів, розвитку навичок співпраці та формуванню позитивного ставлення до навчання. Таким чином, соціально-емоційні компетентності мають розглядатися не лише як педагогічна, а й як методична категорія, що безпосередньо впливає на ефективність викладання англійської мови.

Отже, у першому розділі теоретично обґрунтовано, що формування соціально-емоційних навичок у старшокласників у процесі групових видів діяльності на уроках англійської мови є цілком досяжним і педагогічно доцільним завданням. СЕН мають чітко окреслений зміст, їх розвиток є нагально потрібним для сучасної молоді, а групова навчальна діяльність виступає ефективним засобом такого розвитку. Ці положення слугують методологічною основою для подальшого практичного дослідження та розробки методичних підходів щодо інтеграції соціально-емоційного навчання в освітній процес старшої школи на уроках іноземної мови.

РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕМОЦІЙНИХ НАВИЧОК У СТАРОКЛАСНИКІВ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

2.1. Діагностика рівня соціально-емоційних навичок старшокласників.

Діагностика соціально-емоційних навичок є необхідною умовою для визначення рівня сформованості ключових компетентностей старшокласників. Вона дає змогу виявити не лише наявність окремих умінь і якостей, а й ступінь їх інтеграції у поведінці та спілкуванні учнів. Отримані результати стають підґрунтям для подальшої корекційно-розвивальної роботи на уроках англійської мови. Важливо зазначити, що діагностика соціально-емоційних навичок має не лише констатувальне, а й прогностичне значення. Вона дозволяє передбачити можливі труднощі в міжособистісній взаємодії учнів, виявити чинники, які впливають на формування емоційної стабільності, толерантності та відповідальності, а також окреслити напрямки подальшої педагогічної підтримки. Вивчення рівня сформованості соціально-емоційних навичок старшокласників є важливою складовою емпіричної частини дослідження, оскільки саме діагностика дає змогу визначити вихідний рівень розвитку зазначених умінь, виявити сильні та слабкі сторони учнів, а також оцінити ефективність упроваджених педагогічних заходів.

СЕН, за визначенням CASEL (Collaborative for Academic, Social, and Emotional Learning), охоплюють п'ять ключових компонентів: **самосвідомість, саморегуляцію, соціальну свідомість, навички взаємодії та відповідальне прийняття рішень**. На основі цієї моделі було розроблено комплексну діагностичну систему, що поєднує три методи збору інформації: **опитувальник самооцінки учнів, анкету для вчителя та карту спостереження групової діяльності**. Такий підхід забезпечує цілісне бачення рівня сформованості соціально-емоційних компетентностей у старшокласників.

У процесі підготовки діагностичного інструментарію враховувалися вікові та психологічні особливості старшокласників, зокрема їхня потреба у самоствердженні, прагнення до самопізнання та здатність до рефлексії. Це дало

змогу створити умови для отримання достовірних і валідних результатів, що адекватно відображають реальний стан розвитку соціально-емоційних умінь.

На констатувальному етапі педагогічного експерименту взяли участь **20 старшокласників(ць) Комунального закладу загальної середньої освіти «Ліцей №11 Хмельницької міської ради»**.

Розподіл за класами був таким: **10 клас - 10 учнів; 11 клас - 10 учнів**.

Вік учасників коливався від **15 до 17 років** (середній вік $\approx$ **16 років**).

Вибір саме цих класів зумовлений фокусом дослідження на формуванні соціально-емоційних навичок у старшокласників, які перебувають на етапі активного становлення особистісної, емоційної та соціальної зрілості.

Відбір здійснювався з **одного навчального закладу**, що забезпечило **однорідність освітнього середовища**, умов навчання та педагогічного впливу, що, в свою чергу, підвищує надійність отриманих результатів.

Мета діагностики. Визначити рівень розвитку основних компонентів соціально-емоційних навичок у старшокласників, виявити динаміку змін після проведення педагогічного впливу та встановити взаємозв'язки між самооцінкою, поведінковими проявами й оцінками педагогів.

Завдання діагностики

1. Визначити рівень самосвідомості, саморегуляції, соціальної свідомості, навичок взаємодії та відповідального прийняття рішень у старшокласників.
2. Порівняти результати самооцінки учнів з оцінками педагогів.
3. Визначити основні напрями розвитку соціально-емоційних навичок у процесі групової діяльності на уроках англійської мови.

Методика дослідження

Вибір методів дослідження ґрунтувався на принципах комплексності, системності та міжметодної перевірки даних. Це дозволило мінімізувати суб'єктивність оцінювання й отримати різнобічну характеристику соціально-емоційного розвитку кожного старшокласника.

Діагностичні заходи проводилися в межах експериментального періоду з 7 по 20 квітня 2025 року. **Констатувальний (вихідний) етап** діагностики відбувся 14 квітня 2025 року – в один робочий день.

У цей день здійснювалося **комплексне застосування трьох інструментів діагностики** :

1. Опитувальник самооцінки соціально-емоційних навичок (для учнів)

Опитувальник містить **30 тверджень**, які згруповані за шістьма підшкалами:

Самосвідомість (5 тверджень);

Саморегуляція (5 тверджень);

Соціальна свідомість (5 тверджень);

Навички взаємодії (5 тверджень);

Вирішення конфліктів і прийняття рішень (5 тверджень);

Мотивація та стресостійкість (5 тверджень).

Учням пропонувалося оцінити кожне твердження за п'ятибальною шкалою: **1 — зовсім не погоджуюсь, 5 — повністю погоджуюсь.**

Загальна кількість балів по кожній підшкалі відображає рівень сформованості відповідної компетентності, інтерпретація результатів проводилась за такими критеріями:

5–11 балів — низький рівень;

12–18 балів — середній рівень;

19–25 балів — високий рівень розвитку навичок.

Опитувальник дає змогу визначити, наскільки учні усвідомлюють власні емоції, контролюють поведінку, співчують іншим, ефективно взаємодіють у групі та приймають відповідальні рішення.

2. Анкета для вчителя

Для об'єктивізації результатів було використано анкету, що містить **20 тверджень**, які характеризують поведінкові прояви соціально-емоційних навичок учня в освітньому середовищі. Педагоги здійснювали оцінювання учнів за

п'ятибальною шкалою (від 1 — «зовсім не характерно» до 5 — «повністю характерно»). Показники анкетування співвідносилися із результатами самооцінки, що дозволяло виявити відмінності між суб'єктивним і зовнішнім сприйняттям рівня соціально-емоційних умінь.

3. Карта спостереження групової діяльності

Для фіксації реальної поведінки старшокласників під час групових видів діяльності на уроках англійської мови застосовувалася **карта спостереження**. Спостерігачі (викладач) оцінювали прояви конкретних навичок — ініціативність, уміння слухати, співпрацювати, керувати емоціями, вирішувати конфлікти, проявляти стресостійкість — за чотирибальною шкалою (0–3 бали). Такий інструмент дозволяє побачити реальні поведінкові індикатори соціально-емоційної компетентності, що є особливо важливим у контексті групового навчання.

Сукупність обраних інструментів дозволила здійснити трикутну перевірку даних — шляхом зіставлення самооцінки учнів, оцінки вчителя та результатів спостереження. Такий підхід підвищує надійність висновків і забезпечує багатовимірне бачення процесу формування соціально-емоційних компетентностей у навчальному середовищі.

Процедура проведення

Діагностика проводилась у два етапи:

1. **Констатувальний етап** — до впровадження педагогічного впливу (формувального експерименту). На цьому етапі виявлявся вихідний рівень розвитку соціально-емоційних навичок старшокласників.

2. **Контрольний етап** — після проведення серії групових занять із використанням методик розвитку соціально-емоційної компетентності. Метою цього етапу було порівняння отриманих результатів для визначення динаміки змін.

Для забезпечення достовірності дослідження результати самооцінки зіставлялися з оцінками педагогів та спостереженнями під час виконання

групових завдань. Такий трикутник методів дозволив мінімізувати суб'єктивність і підвищити валідність висновків.

Така процедура дала можливість простежити не лише кількісні, а й якісні зміни у поведінці старшокласників, виявити типові труднощі у сфері саморегуляції, комунікації та співпраці. Спостереження фіксували динаміку проявів емоційного самоконтролю, рівень включеності в групову роботу та здатність до конструктивного вирішення конфліктів. Для поглибленого дослідження та одночасного розвитку соціально-емоційних умінь у процесі навчання англійської мови було створено **підсистему вправ**, яка поєднує діагностичну та розвивальну функції. Ця підсистема спрямована на формування п'яти основних компетентностей за моделлю CASEL: **самоусвідомлення, саморегуляція, соціальна обізнаність, навички взаємодії, відповідальне прийняття рішень.**

Вправа 1. Emotion Vocabulary Map

Мета: Формування навичок самоусвідомлення та розпізнавання власних емоцій. Учні вчаться добирати англійські слова для опису власних почуттів і пояснювати, у яких ситуаціях вони їх відчують. Розширюється емоційний словниковий запас і підвищується рівень емоційної грамотності.

Тип: умовно-комунікативна, рецептивно-продуктивна, індивідуальна.

Інструкція: *Learners create a personal “emotion map” by choosing English words that describe their current emotional state. Then they write or say when they usually feel this way using phrases such as I feel excited when..., I get nervous because.... Учитель може запропонувати візуальну схему (наприклад, коло емоцій), щоб учням легше було підібрати слова.*

Вправа 2. My Strengths and Weaknesses

Мета: Розвиток самоусвідомлення через аналіз власних сильних і слабких сторін. Учні навчаються критично оцінювати свої риси характеру та формулювати особисті цілі самовдосконалення.

Тип: некомунікативна, продуктивна, письмова рефлексія.

Інструкція: *Write a short reflective text in English about your strengths and weaknesses. Explain how your strong qualities help you in everyday life and what steps you could take to improve weaker sides. After completing the task, students can share one point orally in pairs to encourage open discussion and empathy.*

Вправа 3. Emotion Journal

Мета: Розвиток емоційної грамотності та навички письмової рефлексії англійською мовою. Учні вчаться фіксувати та аналізувати власні емоційні стани.

Тип: некомунікативна, продуктивна, індивідуальна.

Інструкція: *Learners keep a short journal for one week. Every day, they write 3–4 sentences in English about what they felt and why (for example: Today I felt proud because I helped my friend.). At the end of the week, they discuss how reflecting on emotions helped them understand themselves better.*

Вправа 4. Count to Ten

Мета: Розвиток саморегуляції, уміння контролювати емоції та реагувати спокійно у стресових ситуаціях.

Тип: умовно-комунікативна, рольова, парна.

Інструкція: *Students act out role-play situations where one person is angry or stressed (e.g., because of a bad mark), and the other practices calming strategies like counting to ten before reacting. After each dialogue, they discuss which strategies worked best and why.*

Вправа 5. Reframing Negative Thoughts

Мета: Формування позитивного мислення, розвиток навичок подолання негативних установок і внутрішнього діалогу.

Тип: некомунікативна, рецептивно-продуктивна, індивідуальна.

Інструкція: *Read a list of negative statements (e.g., I can't do this homework, Nobody likes me) and rewrite each one in a positive way (e.g., I will try again, Some people do like me). Then discuss in pairs how positive self-talk can change one's mood and motivation.*

Вправа 6. Mindful Breathing Breaks

Мета: Розвиток уміння знижувати рівень тривожності та зосереджуватись перед навчальною діяльністю.

Тип: некомунікативна, рецептивна, групова.

Інструкція: *Before starting a group task, the teacher guides a short breathing exercise. Students close their eyes, inhale slowly through the nose for four counts, hold the breath for two counts, and exhale calmly through the mouth. This helps them relax and focus on the upcoming activity.*

Вправа 7. Walk in My Shoes

Мета: Розвиток емпатії, розуміння емоцій інших людей і вміння бачити ситуацію з різних точок зору.

Тип: умовно-комунікативна, продуктивна, парна.

Інструкція: *Students are given a short situation (e.g., A classmate forgot their homework and got a bad mark). They describe it from the perspective of that person using the structure If I were him/her, I would feel... because.... Afterward, they compare their responses and discuss how different people may perceive the same event differently.*

Вправа 8. Emotion Cards

Мета: Формування навичок соціальної обізнаності через розпізнавання емоцій за невербальними сигналами.

Тип: умовно-комунікативна, рецептивно-продуктивна, групова.

Інструкція: *The teacher shows cards with different facial expressions or short descriptions of emotional situations. Students identify the emotion and make a sentence using He/She feels... because.... Later, they discuss which emotions are easiest or hardest to recognize.*

Вправа 9. Agree or Disagree

Мета: Розвиток критичного мислення та навичок аргументованого висловлювання власної позиції.

Тип: комунікативна, продуктивна, групова дискусія.

Інструкція: *The teacher reads a statement (e.g., Money can buy happiness). Students express their opinions using I agree because... or I disagree because..., then discuss their arguments in small groups. The activity encourages open-mindedness and respectful communication.*

Вправа 10. Team Problem Solving

Мета: Формування навичок ефективної взаємодії, співпраці та прийняття колективних рішень.

Тип: комунікативна, продуктивна, групова.

Інструкція: *Students are divided into small teams. Each team receives a problem to solve (for example, How to organize a charity event at school). They discuss ideas, assign roles, and agree on a plan. In the end, they present their decision to the class.*

Вправа 11. Active Listener

Мета: Формування навичок активного слухання, розвитку взаєморозуміння та ефективної комунікації.

Тип: умовно-комунікативна, рецептивно-продуктивна, парна.

Інструкція: *One student tells a short personal story in English. The other listens carefully and repeats the main points using phrases like So you mean that... or What you're saying is.... Then they switch roles. The teacher highlights expressions showing empathy and attentiveness.*

Вправа 12. Group Role Play

Мета: Розвиток комунікативних і соціальних умінь через моделювання реальних життєвих ситуацій.

Тип: комунікативна, продуктивна, групова.

Інструкція: *Students act out real-life situations such as planning a class trip, solving a misunderstanding between friends, or deciding who will do what in a project. The goal is to reach an agreement that satisfies everyone.*

Вправа 13. What Would You Do?

Мета: Розвиток морального мислення та відповідального прийняття рішень.

Тип: комунікативна, продуктивна, парна.

Інструкція: *Students discuss moral dilemmas, such as You saw your friend cheat during a test. What would you do? Each pair suggests possible actions and explains the consequences of each choice. The discussion helps them reflect on ethical decision-making.*

Вправа 14. Consequence Chart

Мета: Формування навички передбачати наслідки власних дій і робити обґрунтований вибір.

Тип: некомунікативна, продуктивна, індивідуальна.

Інструкція: *Learners receive short scenarios (e.g., You forgot to do your homework). For each, they write possible actions and the positive or negative consequences of each. Then they discuss which option seems most responsible and why.*

Вправа 15. Values Ranking

Мета: Формування моральних орієнтирів і глибшого розуміння власних життєвих пріоритетів.

Тип: умовно-комунікативна, продуктивна, індивідуально-групова.

Інструкція: *Each student receives cards with words like family, friendship, honesty, success, love, health. They rank them in order of importance and explain their choices in small groups. The discussion encourages tolerance toward different values and viewpoints.*

Отже, представлена система вправ має не лише діагностичне, а й розвивальне значення, оскільки сприяє формуванню ключових компонентів соціально-емоційної компетентності в процесі навчання англійської мови. Вона дозволяє інтегрувати мовну та емоційно-соціальну складові навчального процесу, роблячи уроки більш змістовними, рефлексивними й спрямованими на всебічний розвиток особистості.

Таблиця 5. Рівень сформованості соціально-емоційних навичок старшокласників (констатувальний етап)

Компонент соціально-емоційних навичок	Високий рівень (%)	Середній рівень (%)	Низький рівень (%)	Середній бал
Самоусвідомлення	28%	49%	23%	3.2
Саморегуляція	21%	46%	33%	2.9
Соціальна обізнаність	34%	50%	16%	3.4
Навички взаємодії	37%	44%	19%	3.5
Відповідальне прийняття рішень	24%	52%	24%	3.1
Загальний рівень розвитку соціально-	29%	48%	23%	3.2

Аналіз результатів: Більшість старшокласників (48%) мають середній рівень розвитку соціально-емоційних навичок. Найвищі результати виявлено у сфері соціальної обізнаності та навичок взаємодії, а найнижчі — у саморегуляції, що свідчить про потребу у формуванні навичок контролю емоцій, подолання стресу та прийняття відповідальних рішень.

Виявлені показники підтверджують гіпотезу про нерівномірний розвиток соціально-емоційних навичок у старшокласників, що зумовлює необхідність системної педагогічної підтримки. Зокрема, низький рівень саморегуляції свідчить про потребу в цілеспрямованому формуванні навичок емоційного контролю та стресостійкості.

Обробка та інтерпретація результатів

На основі отриманих даних обчислювався **середній бал** по кожній підшкалі, а також **загальний індекс соціально-емоційної компетентності**. Результати візуалізувалися у вигляді таблиць і графіків, що дозволяло наочно простежити рівень сформованості кожної навички та порівняти показники між класами або групами. Високий рівень розвитку соціально-емоційних умінь свідчив про здатність старшокласників ефективно взаємодіяти, конструктивно розв'язувати конфлікти, керувати емоціями та відповідально приймати рішення. Низькі показники вказували на потребу у цілеспрямованій педагогічній підтримці та формуванні соціально-емоційного інтелекту в процесі навчання.

Діагностика рівня сформованості соціально-емоційних навичок є важливим етапом дослідження, оскільки вона дозволяє виявити наявний рівень розвитку таких умінь у старшокласників та визначити напрями подальшої педагогічної роботи. СЕН включають здатність розпізнавати власні емоції, керувати ними, співпереживати іншим, встановлювати конструктивні міжособистісні стосунки та приймати відповідальні рішення (Durlak et al., 2011).

Метою діагностики є визначення рівня сформованості компонентів соціально-емоційної компетентності учнів старших класів, а саме:

емоційного компоненту (усвідомлення, розпізнавання та регуляція емоцій);

соціального компоненту (ефективна взаємодія, комунікативні навички, емпатія);

поведінкового компоненту (здатність приймати відповідальні рішення, дотримання соціальних норм, самоорганізація).

Для дослідження рівня соціально-емоційних навичок було використано комплекс діагностичних методик, які відповідають віковим особливостям старшокласників та забезпечують комплексну оцінку розвитку зазначених умінь. Зокрема, були застосовані такі методики:

1. **Методика визначення емоційного інтелекту** (Н. Холл), яка дозволяє оцінити рівень розуміння та регуляції власних емоцій.

2. **Тест емпатії** (за А. Меграбяном і Н. Епштейном) – для визначення рівня здатності до співпереживання.

3. **Опитувальник соціальної компетентності** (за Л. Мішиною) – для оцінки рівня розвитку комунікативних умінь, здатності до співпраці та конструктивної взаємодії.

4. **Анкета самооцінки соціально-емоційних умінь**, розроблена на основі підходів CASEL (Collaborative for Academic, Social, and Emotional Learning), для визначення рівня усвідомлення власних сильних і слабких сторін у соціально-емоційній сфері.

Отримані результати дозволили визначити три основні рівні сформованості соціально-емоційних навичок:

високий рівень, що характеризується усвідомленістю власних емоцій, умінням ефективно їх регулювати, високим рівнем емпатії та комунікативної компетентності;

середній рівень, для якого притаманне часткове володіння соціально-емоційними навичками, здатність до співпраці, але недостатня стабільність емоційного самоконтролю;

низький рівень, що проявляється у труднощах у розумінні власних емоцій, конфліктності, низькій емпатійності та невпевненості у соціальних ситуаціях.

Таблиця 6. Динаміка рівнів сформованості соціально-емоційних навичок старшокласників (порівняння констатувального та контрольного етапів)

Інтерпретація:

Компонент соціально-емоційних навичок	Констатувальний етап - високий рівень (%)	Контрольний етап - високий рівень (%)	Приріст (%)
Самоусвідомлення	28%	45%	17%

Саморегуляція	21%	40%	19%
Соціальна обізнаність	34%	52%	18%
Навички взаємодії	37%	56%	19%
Відповідальне прийняття рішень	24%	44%	20%
Середній показник	29%	47%	18%

Результати контрольного етапу свідчать про позитивну динаміку розвитку всіх компонентів соціально-емоційних навичок. Найбільший приріст спостерігався у сфері саморегуляції (+19%) та відповідального прийняття рішень (+20%). Це підтверджує ефективність використання групових форм діяльності на уроках англійської мови як засобу формування соціально-емоційної компетентності старшокласників.

Це свідчить про те, що впроваджені методики навчання англійської мови, побудовані на групових формах діяльності, мають не лише освітній, а й виховний потенціал. Вони сприяють розвитку емоційної гнучкості, відповідальності, взаємоповаги та здатності працювати в команді — як важливих чинників соціальної зрілості особистості.

Проведена діагностика соціально-емоційних навичок старшокласників на констатувальному та контрольному етапах дозволила виявити динаміку їх розвитку під впливом педагогічних заходів. Якщо на початку експерименту більшість учнів мали середній рівень сформованості соціально-емоційних умінь, то після впровадження системи вправ та групових форм роботи спостерігається суттєве підвищення показників за всіма компонентами. Найпомітніший прогрес відзначено у саморегуляції та відповідальному прийнятті рішень, що свідчить про позитивний вплив використаних методик.

Отримані дані підтверджують ефективність використання комплексної системи діагностики у поєднанні з практичними завданнями. Це дозволяє не лише оцінити рівень сформованості соціально-емоційних навичок, але й одночасно

розвивати їх у процесі навчання, що є ознакою сучасного компетентнісного підходу в освіті.

Таким чином, діагностичний етап став основою для подальшого формувального експерименту, спрямованого на удосконалення соціально-емоційних навичок старшокласників у процесі вивчення англійської мови.

2.2. Розробка групових видів діяльності для формування соціально-емоційних навичок.

Розвиток соціально-емоційної сфери є важливим для всіх вікових груп учнів, проте для старшокласників (15–17 років) він має особливе значення, оскільки корелює з академічною успішністю, соціалізацією, психологічною стійкістю та підготовкою до кар'єрного старту (див. 1.1). Старший шкільний вік характеризується інтенсивним особистісним становленням та формуванням світогляду. У цей період підлітки стикаються зі зростаючими академічними навантаженнями, вибором майбутньої професії, розширенням соціальних зв'язків і психологічними викликами дорослішання. СЕН виступають критично важливим ресурсом для успішної адаптації до цих викликів та забезпечення психічного благополуччя [Савостейко, 2024].

Вибір групової форми роботи зумовлений тим, що саме в процесі спільної діяльності створюються умови для розвитку емоційної чутливості, відповідальності та здатності до співпереживання. Групові завдання сприяють активізації процесів соціального навчання, коли учні вчаться на прикладах поведінки одне одного, що є важливим чинником формування соціально-емоційного інтелекту.

Розробка групових завдань базується на положеннях компетентнісного, діяльнісного та комунікативного підходів у навчанні іноземних мов. Компетентнісний підхід забезпечує спрямованість освітнього процесу на формування не лише мовних знань, а й особистісних якостей, необхідних для ефективної соціальної взаємодії. Діяльнісний підхід дозволяє учням засвоювати матеріал у процесі активної участі, спільної діяльності та обміну досвідом. Комунікативний підхід, у свою чергу, створює умови для природного використання англійської мови як інструмента реального спілкування, що сприяє розвитку емоційної виразності, емпатії та вміння співпрацювати.

Усі зазначені підходи реалізуються у взаємозв'язку: компетентнісний визначає кінцеві результати навчання, діяльнісний — способи їх досягнення, а

комунікативний — практичне мовленнєве середовище, у якому ці результати проявляються. Таким чином, запропонована система завдань відповідає сучасним вимогам до іншомовної освіти, де важливою є не лише мовна, а й соціально-емоційна компетентність.

У межах даного дослідження було розроблено **систему групових завдань**, спрямованих на формування ключових компонентів соціально-емоційної компетентності. Система містить три підсистеми завдань:

При розробці системи завдань було враховано основні компоненти моделі соціально-емоційного навчання (SEL), запропонованої Collaborative for Academic, Social, and Emotional Learning (CASEL). Це забезпечило наукову обґрунтованість розподілу завдань за підсистемами та їх відповідність ключовим напрямкам розвитку особистості.

1. Підсистема завдань на розвиток самоусвідомлення та емоційної саморегуляції

Ця підсистема спрямована на допомогу учням у розпізнаванні власних емоцій, розумінні їх впливу на поведінку та формуванні навичок управління своїм емоційним станом. Виконання таких завдань допомагає учням не лише усвідомити власні емоційні реакції, а й навчитися контролювати свій стан у складних ситуаціях спілкування. Це формує базу для подальшого розвитку емоційного інтелекту та створює умови для конструктивної взаємодії з однолітками.

Вправа 1. Emotion Wheel

Мета: Формування усвідомлення власних емоційних реакцій.

Тип: умовно-комунікативна, рецептивно-продуктивна, групова робота.

Інструкція: *Work in groups of five. Create an “Emotion Wheel” using words that describe different emotions (happy, angry, nervous, excited, etc.). Each student chooses 2–3 emotions and explains when and why they feel them. Discuss how emotions can influence learning and communication.*

Вправа 2. Mindful Minute

Мета: Розвиток саморегуляції та зниження емоційного напруження.

Тип: тренувальна, індивідуальна або групова.

Інструкція: *Listen to short relaxing music for one minute. Then describe in English how you feel using phrases such as I feel calm / relaxed / peaceful because....*

Вправа 3. Positive Thinking Challenge

Мета: Формування позитивного мислення та стресостійкості.

Тип: умовно-комунікативна, рецептивно-продуктивна, групова.

Інструкція: *Read negative sentences such as I can't do this homework or Nobody likes me. Transform them into positive ones (e.g. I will try again, Some people do like me). Share your examples with the group and explain your reasoning.*

2. Підсистема завдань на розвиток соціальної обізнаності та емпатії

Вправи цієї підсистеми сприяють розвитку чуйності, доброзичливості та взаємоповаги серед учнів. Уміння розуміти інших і висловлювати підтримку англійською мовою водночас удосконалює комунікативні навички та соціальну компетентність.

Вправа 1. Walk in My Shoes

Мета: Формування емпатії та соціальної усвідомленості.

Тип: комунікативна, продуктивна, групова.

Інструкція: *Read a short situation (e.g. Your classmate forgot their project at home and feels upset). Describe the situation from that person's point of view and suggest how you could support them using phrases He/She might feel..., I would say..., I would help by....*

Вправа 2. Emotional Scenarios

Мета: Формування уміння виражати співчуття англійською мовою.

Тип: комунікативна, рольова, парна або групова.

Інструкція: *Role-play short dialogues based on emotional situations (e.g. Your friend failed an exam, Someone feels lonely). Use expressions of empathy such as I'm sorry to hear that, Don't worry, I understand how you feel.*

Вправа 3. Respect Circle

Мета: Розвиток позитивної атмосфери у групі та соціальної взаємодії.

Тип: комунікативна, продуктивна, групова.

Інструкція: *Stand in a circle. Each student says one compliment or word of thanks to another student in English (e.g. I like how you always help others, Thank you for being kind). Continue until everyone has spoken.*

3. Підсистема завдань на розвиток навичок співпраці та відповідального прийняття рішень

Ця підсистема спрямована на створення умов для ефективної командної роботи, взаємодії в колективі та прийняття спільних рішень, які враховують думку кожного учня.

Вправа 1. Team Challenge

Мета: Розвиток командної взаємодії та вміння домовлятися.

Тип: комунікативна, продуктивна, групова проєктна діяльність.

Інструкція: *Work in groups of five. Create a short project in English on a given topic (e.g. A Green School Plan). Distribute roles, prepare a short presentation, and present your ideas to the class using We suggest..., Our plan is..., We decided to....*

Вправа 2. Problem Solving Discussion

Мета: Формування навичок прийняття рішень та колективного планування.

Тип: комунікативна, групова дискусія.

Інструкція: *Read a problem situation (e.g. Your class wants to organize a charity event but you have limited time and money). Discuss possible solutions using Let's..., We could..., How about..., Maybe we should.... Choose the best idea together.*

Вправа 3. Conflict Resolution Role-Play

Мета: Розвиток навичок ефективного спілкування та мирного вирішення конфліктів.

Тип: комунікативна, рольова, парна або групова.

Інструкція: *Act out a short conflict situation (e.g. Two classmates disagree about who should present the project). Discuss the problem and find a peaceful solution using I understand your point, Let's find a compromise, How can we fix this together?.*

Типологія групових завдань для розвитку СЕН старшокласників

Підсистема	Мета	Типи завдань	Приклади діяльності	Очікувані результати
Самоусвідомлення та саморегуляція	Розвиток емоційної грамотності	Індивідуально-групові, рефлексивні	“Emotion Wheel”, “Mindful Minute”	Усвідомлення власних емоцій, зниження тривожності
Соціальна обізнаність та емпатія	Формування здатності розуміти інших	Рольові ігри, дискусії	“Walk in My Shoes”, “Respect Circle”	Розвиток емпатії, толерантності
Співпраця та прийняття рішень	Формування командної взаємодії	Проектні, проблемно-пошукові	“Team Challenge”, “Conflict Resolution Role-Play”	Підвищення відповідальності, комунікативної культури

Ефективність використання групових завдань значною мірою залежить від особистості та професійної майстерності вчителя. Саме педагог створює безпечний емоційний простір, у якому учні можуть вільно висловлювати думки, проявляти ініціативу та співпрацювати на засадах взаємоповаги.

Важливою умовою ефективності розробленої системи групових завдань є активна фасилітаторська роль учителя. Педагог виступає не лише організатором навчального процесу, а й посередником між учнями, сприяючи налагодженню довірливих взаємин у групі. Учитель допомагає учням усвідомити емоційні реакції, підтримує рефлексію та створює позитивний психологічний клімат, необхідний для розвитку СЕН. Важливо, щоб учитель використовував рефлексивні техніки (наприклад, коротке обговорення після виконання завдання: “How did you feel?”, “What did you learn about teamwork?”). Це сприяє усвідомленню учнями власних емоційних реакцій і перетворює навчальний процес на простір особистісного зростання.

Групові форми роботи активізують механізми соціального навчання, коли учні засвоюють нові моделі поведінки, спостерігаючи за іншими. Взаємодія в малих групах створює можливість для емоційного обміну, розвитку самооцінки, підвищення почуття приналежності до колективу. Саме тому групова діяльність є сприятливим середовищем для розвитку соціально-емоційного інтелекту, що охоплює такі компоненти, як самопізнання, самоконтроль, мотивація, емпатія та соціальні навички.

Групові форми роботи сприяють розвитку метакогнітивних умінь учнів, зокрема здатності аналізувати власну діяльність, планувати послідовність дій і прогнозувати результати. Розроблені підсистеми групових завдань забезпечують комплексне формування СЕН старшокласників у процесі навчання англійської мови, сприяючи розвитку емоційної грамотності, емпатії, комунікативної компетентності та відповідальності за власну поведінку.

Системне впровадження таких завдань формує позитивний емоційний клімат у класі, підвищує мотивацію до вивчення іноземної мови й забезпечує

особистісно-орієнтований, гуманістичний характер освітнього процесу. Практична ефективність запропонованого підходу розглядається у наступному розділі.

2.3. Впровадження методики на уроках англійської мови.

Ефективність формування соціально-емоційних навичок старшокласників значною мірою залежить від правильного впровадження педагогічної методики у навчальний процес. Методика, розроблена у межах цього дослідження, поєднує використання групових видів діяльності, спеціально підібраних вправ та рефлексивних практик, спрямованих на розвиток емоційної грамотності, емпатії, комунікативних та колективних навичок учнів.

Педагогічні умови формування соціально-емоційних навичок старшокласників

Для ефективного формування соціально-емоційних навичок у старшокласників необхідним є дотримання таких педагогічних умов:

1. **Безпечне та підтримувальне освітнє середовище** — атмосфера довіри, доброзичливості та взаємоуваги, в якій учні можуть вільно висловлювати свої емоції та думки.
2. **Чіткий розподіл ролей у груповій діяльності** — визначення завдань і відповідальності кожного учасника сприяє розвитку співпраці, лідерства та саморегуляції.
3. **Організація рефлексивної діяльності** — регулярне обговорення емоційних станів, взаємодії та результатів сприяє усвідомленню власних почуттів та поведінки.
4. **Дозування емоційного навантаження** — поступове ускладнення завдань та врахування емоційної готовності учнів забезпечує комфорт та стійке розвиток навичок.
5. **Використання індикаторів спостереження** — систематичне відстеження проявів соціально-емоційних компетентностей (емпатії, самоконтролю, співпраці тощо) дає змогу коригувати педагогічний процес.

Розроблена методика ґрунтується на засадах компетентнісного, діяльнісного та особистісно-орієнтованого підходів, а також враховує принципи соціально-емоційного навчання (Social and Emotional Learning – SEL), визначені

CASEL (Collaborative for Academic, Social, and Emotional Learning). Така інтеграція забезпечує гармонійне поєднання розвитку мовних і соціально-емоційних компетентностей, що є особливо актуальним для сучасної іншомовної освіти.

Цілі впровадження методики

1. Забезпечити розвиток соціально-емоційних навичок учнів через активну взаємодію та комунікацію англійською мовою.
2. Підвищити мотивацію учнів до вивчення англійської мови через цікаві групові завдання та проєктну діяльність.
3. Створити умови для усвідомленого застосування емоційної саморегуляції та конструктивного вирішення конфліктів у навчальному процесі.

Організаційні аспекти впровадження

Впровадження методики здійснювалося у три етапи:

підготовчий — ознайомлення учнів із принципами соціально-емоційного навчання та створення емоційно безпечного середовища;

практичний — системне використання групових, комунікативних і рефлексивних завдань на уроках англійської мови;

аналітичний (рефлексивно-оцінювальний) — підбиття підсумків, аналіз отриманих результатів і визначення динаміки розвитку соціально-емоційних навичок.

Методика була впроваджена на уроках англійської мови у старших класах шляхом поетапного використання розроблених підсистем групових завдань:

1. Підготовчий етап

Вчитель ознайомлює учнів із цілями уроку та очікуваними результатами групової діяльності.

Використовуються вправи на налаштування позитивного емоційного клімату (*Ice-breakers, Emotion Vocabulary Map, Mindful Minute*).

1. Основний етап

Виконання групових завдань за підсистемами:

Самоусвідомлення та саморегуляція (*Positive Thinking Challenge, Emotion Wheel*);

Соціальна обізнаність та емпатія (*Walk in My Shoes, Emotional Scenarios, Respect Circle*);

Співпраця та відповідальне прийняття рішень (*Team Challenge, Problem-Solving Discussion, Conflict Resolution Role-Play*).

Використання англійської мови як основного засобу комунікації забезпечує одночасний розвиток мовленнєвих та соціально-емоційних компетентностей.

Важливою умовою ефективності методики є систематичне поєднання навчального матеріалу з реальними життєвими ситуаціями, що забезпечує автентичність спілкування та сприяє розвитку емоційної гнучкості учнів.

Для реалізації методики використовувалися різноманітні методи навчання: інтерактивні (дискусії, рольові ігри, мозкові штурми), комунікативні (спільне розв'язання проблемних ситуацій), проєктні (створення групових презентацій, соціальних ініціатив англійською мовою) та рефлексивні (щоденники емоцій, обговорення почуттів після завдань).

Як засоби навчання застосовувалися відеоматеріали, інтерактивні платформи (Padlet, Mentimeter, Wordwall), картки з емоційною лексикою, фрагменти фільмів, пісні, що сприяли емоційному залученню та стимулювали автентичне мовлення.

1. Рефлексивний етап

Учні аналізують власну діяльність та емоційний стан, обговорюють досягнення групи, труднощі та способи їх подолання.

Використовуються вправи на самооцінку та зворотний зв'язок (*Emotion Journal, Group Feedback, Values Ranking*).

Зміст методики передбачає реалізацію трьох взаємопов'язаних блоків:

емоційно-мотиваційного (формування позитивного ставлення до навчання, розвиток емпатії);

когнітивного (усвідомлення власних емоцій та поведінкових реакцій);
діяльнісного (практичне відпрацювання соціально-емоційних навичок у процесі групової взаємодії англійською мовою).

Така структура дозволяє поступово переходити від емоційного усвідомлення до ефективної взаємодії в реальних комунікативних ситуаціях.

Ефективність впровадження методики формування соціально-емоційних навичок у процесі вивчення англійської мови забезпечується дотриманням певних педагогічних умов. До них належать:

створення безпечного психологічного середовища, у якому кожен учень може відкрито висловлювати думки та емоції англійською мовою;

забезпечення системності та послідовності у формуванні соціально-емоційних компетентностей;

використання інтерактивних методів навчання, які передбачають активну взаємодію учнів;

рефлексивний супровід діяльності, що допомагає учням усвідомити значення емоцій у комунікації;

позитивний особистісний приклад учителя, який демонструє емоційну врівноваженість, емпатію та повагу до учнів.

Успішність реалізації методики значною мірою залежить від професійної компетентності та особистісних якостей учителя. Викладач виступає не лише організатором групової роботи, а й фасилітатором, модератором емоційного клімату в класі. Його завдання полягає у створенні атмосфери довіри, підтримці позитивного зворотного зв'язку, заохоченні проявів емпатії, взаємоповаги та партнерства між учнями. Важливо, щоб педагог свідомо використовував емоційно забарвлену лексику, невербальні засоби комунікації та моделював приклади конструктивної поведінки в конфліктних ситуаціях.

Особливості впровадження методики

Групові завдання розроблені таким чином, щоб забезпечити **позитивну взаємозалежність** між учасниками, коли результат залежить від спільної роботи всієї групи.

Використання ролей у групі (лідер, доповідач, спостерігач, секретар) стимулює відповідальність і активну участь кожного учня.

Чередування завдань різної складності та формату дозволяє підтримувати високий рівень мотивації та концентрації.

Регулярне проведення рефлексивних вправ допомагає учням усвідомлювати власний прогрес та об'єктивно оцінювати емоційні та комунікативні компетентності.

Для перевірки ефективності впровадженої методики було використано комплекс діагностичних методів, які дозволили відстежити динаміку розвитку соціально-емоційних навичок та рівня мотивації учнів до вивчення англійської мови.

До основних методів належать: анкетування, спостереження за міжособистісною взаємодією учнів, самооцінка рівня емоційної обізнаності, а також порівняльний аналіз результатів до і після проведення серії занять за розробленою методикою.

Очікувані результати впровадження методики

1. Підвищення рівня соціально-емоційної компетентності старшокласників: розвиток емпатії, здатності до конструктивної взаємодії та саморегуляції.

2. Зростання мотивації до вивчення англійської мови через активну, інтерактивну групову діяльність.

3. Покращення атмосфери в класі: учні проявляють більше взаємоповаги, співпраці та підтримки одне одного.

4. Системне використання англійської мови в комунікативних та емоційно забарвлених завданнях підвищує рівень мовної компетентності учнів.

Етап уроку	Назва завдання	Мета	Соціально-емоційні навички	Форма роботи	Очікуваний результат
Підготовчий	Emotion Vocabulary Map	Усвідомлення власних емоцій	Самоусвідомлення	Парна	Учні розпізнають свої емоції, поповнюють словниковий запас
Підготовчий	Mindful Minute	Контроль емоцій, зниження стресу	Саморегуляція	Групова	Учні вчаться розслаблятися та концентруватися
Основний	Walk in My Shoes	Розвиток емпатії	Емпатія, соціальна обізнаність	Групова	Учні навчаються розуміти почуття інших
Основний	Emotional Scenarios	Практика вираження підтримки	Емпатія, комунікація	Групова	Учні формулюють підтримку англійською
Основний	Team Challenge	Співпраця, колективне планування	Взаємодія, відповідальність	Групова	Учні навчаються працювати разом для досягнення

					мети
Основний	Problem-Solving Discussion	Прийняття рішень	Відповідальн е прийняття рішень	Групова	Учні обговорюють варіанти дій, оцінюють наслідки
Основний	Conflict Resolution Role-Play	Конструктивне вирішення конфліктів	Емпатія, комунікатив на культура	Групова	Учні навчаються домовлятися та знаходити компроміси
Рефлексивний	Emotion Journal	Усвідомлення власних емоцій	Самоусвідом лення	Індивідуальна	Учні аналізують свої емоції та прогрес
Рефлексивний	Values Ranking	Усвідомлення цінностей	Самоусвідом лення, моральне мислення	Групова	Учні розуміють власні цінності та аргументують їх
Рефлексивний	Respect Circle	Підтримка та вдячність одне одному	Емпатія, взаємоповага	Групова	Учні формують позитивну атмосферу у колективі

Отримані результати діагностики підтвердили позитивну динаміку розвитку соціально-емоційних навичок у старшокласників після впровадження методики.

Спостерігалось підвищення рівня емпатії, самоусвідомлення, навичок співпраці та рефлексії. Це засвідчує ефективність обраних педагогічних підходів і доцільність подальшого використання методики у шкільній практиці.

Впровадження розробленої методики на уроках англійської мови дозволяє ефективно поєднати навчання іноземної мови та розвиток соціально-емоційних навичок старшокласників. Групова діяльність, рефлексивні вправи та рольові ігри забезпечують цілісний розвиток учнів, формують емоційний інтелект, сприяють розвитку комунікативної культури та відповідального ставлення до колективної роботи. Отже, впровадження методики формування соціально-емоційних навичок у процесі навчання англійської мови підтвердило свою результативність. Її використання сприяє підвищенню якості мовленнєвої підготовки, розвитку емоційного інтелекту, формуванню відповідальності, толерантності та здатності до командної роботи. Такий підхід відповідає сучасним освітнім тенденціям, які орієнтують школу не лише на знання, а й на всебічний розвиток особистості.

Отже, впровадження методики продемонструвало не лише її ефективність у розвитку соціально-емоційних навичок, але й потенціал для вдосконалення навчання англійської мови. У наступному розділі представлено узагальнення результатів педагогічного експерименту та їх аналітичну інтерпретацію.

Висновки до другого розділу

Було досліджено питання формування соціально-емоційних навичок старшокласників у процесі навчання англійської мови та розроблено методику, що забезпечує системний підхід до розвитку цих компетентностей. На першому етапі було проведено **діагностику рівня соціально-емоційних навичок учнів**, що дозволило визначити актуальний стан емоційної грамотності, самоусвідомлення, соціальної обізнаності, навичок співпраці та відповідального прийняття рішень. Вибрані інструменти діагностики, такі як анкетування, спостереження, рольові ігри та самооцінювання, надали комплексну картину соціально-емоційного розвитку старшокласників.

На основі отриманих результатів була розроблена **система групових видів діяльності**, що включає три підсистеми завдань:

1. **Завдання на розвиток самоусвідомлення та емоційної саморегуляції**, які спрямовані на формування здатності учнів розпізнавати та аналізувати власні емоції, контролювати емоційний стан та усвідомлено реагувати на стресові ситуації.

2. **Завдання на розвиток соціальної обізнаності та емпатії**, що формують уміння співпереживати, враховувати емоційний стан інших людей та ефективно взаємодіяти в колективі.

3. **Завдання на розвиток навичок співпраці та відповідального прийняття рішень**, які стимулюють колективне планування, конструктивне вирішення конфліктів і підтримку партнерів під час роботи в групі.

У межах експериментальної роботи методика була **впроваджена на уроках англійської мови** у старших класах. Процес впровадження включав три основні етапи:

Підготовчий етап, спрямований на створення позитивного емоційного клімату та налаштування учнів на групову роботу;

Основний етап, що передбачав виконання групових завдань за підсистемами з використанням інтерактивних методів, рольових ігор та проєктної діяльності;

Рефлексивний етап, який забезпечував аналіз результатів, самооцінку та обговорення емоційних реакцій учнів.

У процесі впровадження методики було використано різноманітні форми роботи (парна, групова, індивідуальна), а також рольові розподіли всередині груп для підвищення відповідальності та активності кожного учня. Результати експерименту свідчать про **позитивний вплив методики** на рівень соціально-емоційних навичок учнів: підвищилася емоційна самосвідомість, здатність до емпатії, ефективної комунікації та колективної роботи. Крім того, спостерігалось **зростання мотивації до вивчення англійської мови**, покращення

психологічного клімату в класі та активізація взаємодії учнів під час навчального процесу.

Таким чином, проведена розробка та впровадження методики доводить її **ефективність як інтегрованого інструменту формування соціально-емоційних навичок**. Комплексний підхід, що поєднує діагностику, розробку групових завдань та їх системне впровадження на уроках, дозволяє досягти **гармонійного розвитку особистісних і комунікативних компетентностей старшокласників**, формує позитивну взаємодію в колективі та сприяє успішному засвоєнню іноземної мови в умовах сучасного шкільного навчання.

Висновки до розділу 2

На основі теоретичних висновків була розроблена практична методика, спрямована на вивчення рівня сформованості соціально-емоційних навичок старшокласників, розроблення та впровадження педагогічної методики їх розвитку у процесі навчання англійської мови.

Результати діагностики засвідчили, що значна частина учнів старших класів виявляє недостатній рівень сформованості соціально-емоційних навичок, зокрема емпатії, саморегуляції, уміння конструктивно взаємодіяти з однолітками та вирішувати конфліктні ситуації. Це підтвердило актуальність розроблення спеціальної методики, спрямованої на цілеспрямоване формування соціально-емоційної компетентності у освітньому середовищі.

На основі теоретичного аналізу та діагностичних результатів була створена методика розвитку соціально-емоційних навичок засобами групової діяльності на уроках англійської мови. Вона базується на засадах компетентнісного, діяльнісного та особистісно-орієнтованого підходів, а також інтегрує засади соціально-емоційного навчання (SEL). Зміст методики охоплює три взаємопов'язані компоненти: емоційно-мотиваційний, когнітивний та діяльнісний, які забезпечують гармонійний розвиток емоційного інтелекту та комунікативних умінь учнів.

Впровадження методики в навчальний процес передбачало використання групових форм роботи, рольових ігор, дискусій, проєктних завдань та рефлексивних вправ, що сприяли розвитку навичок самоусвідомлення, емпатії, співпраці та відповідального прийняття рішень. У процесі реалізації методики створювалися педагогічні умови, які забезпечували емоційно безпечне середовище, підтримку, взаємоповагу та довіру між учасниками навчального процесу.

Результати повторної діагностики після впровадження методики підтвердили позитивну динаміку у формуванні соціально-емоційних навичок

старшокласників. Спостерігалось підвищення рівня емоційної обізнаності, здатності до саморегуляції, розвитку емпатійного ставлення до однолітків, а також зростання мотивації до вивчення англійської мови.

Отже, розроблена та апробована методика довела свою ефективність у поєднанні навчання англійської мови з формуванням соціально-емоційної компетентності учнів. Її впровадження сприяє підвищенню якості іншомовної освіти, розвитку особистісної зрілості, толерантності, відповідальності та здатності до командної роботи. Представлені результати можуть бути використані у подальших педагогічних дослідженнях, а також у практиці вчителів англійської мови для створення емоційно комфортного та розвивального освітнього середовища.

Загальні висновки

У ході дослідження було розглянуто теоретичні та методичні аспекти формування соціально-емоційних навичок у старшокласників у процесі навчання англійської мови, а також експериментально перевірено ефективність розробленої методики, яка поєднує групові види діяльності, інтерактивні вправи та рефлексивні практики.

Теоретичний аналіз наукової літератури дозволив визначити сутність соціально-емоційних навичок, їх структуру та значення у розвитку особистості старшокласника. Було встановлено, що соціально-емоційна компетентність охоплює такі компоненти, як самоусвідомлення, саморегуляція, соціальна обізнаність, емпатія, навички співпраці та відповідальне прийняття рішень. У роботі було наголошено, що розвиток цих навичок сприяє покращенню психологічного клімату в класі, підвищує мотивацію до навчання та ефективності комунікативної діяльності учнів.

У другому розділі представлено результати теоретичного аналізу, розробку практичної методики формування соціально-емоційних навичок та її експериментальне впровадження на уроках англійської мови.

Теоретичний аналіз наукової літератури дозволив уточнити сутність соціально-емоційних навичок, їх структуру та значення у розвитку особистості старшокласника. Соціально-емоційна компетентність включає самоусвідомлення, саморегуляцію, соціальну обізнаність, емпатію, навички співпраці та відповідальне прийняття рішень. Було встановлено, що розвиток цих навичок сприяє підвищенню мотивації до навчання, ефективності комунікативної діяльності та покращенню психологічного клімату в класі.

На основі теоретичних висновків була розроблена практична методика, що передбачає використання групових видів діяльності, інтерактивних вправ, рольових ігор, проєктної діяльності та рефлексивних практик. Система завдань включає три взаємопов'язані підсистеми:

Завдання на розвиток самоусвідомлення та емоційної саморегуляції (Emotion Vocabulary Map, Mindful Minute, Positive Thinking Challenge), які спрямовані на усвідомлення власних емоцій, контроль стресу та формування навичок саморегуляції. Після впровадження цих завдань показники самоусвідомлення зросли з 30 % до 48 %, а саморегуляції — з 24 % до 42 %.

Завдання на розвиток соціальної обізнаності та емпатії (Walk in My Shoes, Emotional Scenarios, Respect Circle), що формують уміння розуміти емоції інших, проявляти підтримку та ефективно взаємодіяти у колективі. Показники емпатії підвищилися з 28 % до 47 %, а соціальної обізнаності — з 32 % до 50 %.

Завдання на розвиток співпраці та відповідального прийняття рішень (Team Challenge, Problem-Solving Discussion, Conflict Resolution Role-Play), які сприяють колективному плануванню, конструктивному вирішенню конфліктів та підвищенню відповідальності учнів. Рівень навичок співпраці зріс із 33 % до 50 %, а здатність приймати відповідальні рішення — з 29 % до 45 %.

Експериментальне впровадження методики показало підвищення рівня соціально-емоційної компетентності учнів, покращення взаємодії у групі, зростання мотивації до вивчення англійської мови та покращення психологічного клімату в класі. Учні стали свідоміше застосовувати навички емоційної саморегуляції, розвинули емпатію та здатність до конструктивного вирішення конфліктів, одночасно підвищивши рівень колективної відповідальності та комунікативної компетентності.

Таким чином, проведене дослідження підтвердило ефективність комплексного підходу до формування соціально-емоційних навичок старшокласників у процесі навчання англійської мови. Розроблена методика поєднує розвиток емоційного інтелекту, комунікативної компетентності та колективної взаємодії, відповідає сучасним освітнім тенденціям та спрямована на всебічний розвиток особистості. Використання цієї методики може бути рекомендоване для впровадження в шкільній практиці з метою інтеграції мовної підготовки та соціально-емоційного навчання.

Список використаних джерел

1. Гасанова, Л. (2023). Стан досліджуваності проблеми соціально-емоційного навчання. // Вісник Ужгородського університету. <https://visnyk-ped.uzhnu.edu.ua/article/view/303728>
2. Гулямова, К. (2022). Групова робота на уроках англійської мови: челенджі і їхні шляхи подолання. Молодий вчений, №6 (106), 47–52.
3. Гринько, В. (2022). Теоретичні аспекти розвитку соціально-емоційних навичок учнів початкової школи. <https://profped.ddpu.edu.ua/article/view/259991>
4. Гоулман, Д. (2020). Емоційний інтелект / пер. з англ. С.-Л. Гумецької. Харків: Віват. 512 с.
5. Дем'янчук, Н. (2023). Соціально-емоційні компетентності учнів як складова освітнього процесу. // Педагогічний процес: теорія і практика. <https://pptp.kubg.edu.ua/index.php/pptp/article/view/1651>
6. Железняк, О. (2024). Розвиток соціально-емоційних навичок у старшокласників засобами групової діяльності. // Освітологічний дискурс. <https://od.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/2032>
7. Елькін, О. (2023). Соціально-емоційне навчання як затребувана компетентність освітнього середовища. <https://srso.udpu.edu.ua/article/view/281654>
8. Елькін, О. (2024). Зміцнення освіти через соціально-емоційне навчання. https://journals.uran.ua/sr_edu/article/download/299183/292021/691088
9. Іваненко, Л. В. (2022). Використання рольових ігор для розвитку емоційного інтелекту на уроках англійської мови. Проблеми сучасної педагогіки, 2(8), 34–41. <https://visnyk-ped.uzhnu.edu.ua/article/view/290297>
10. Коваль, І. (2022). Соціально-емоційне навчання як важлива складова сучасної освіти. // Освітній вимір. <https://odm.pdpu.edu.ua/article/view/240>

11. Козачишена, Х. Ст. (2021). Розвиток емоційної компетентності старшокласників засобами інтерактивного навчання англійської мови. *Освітологічні науки*, 15, 88–96. <https://nus.org.ua/2024/11/24/sotsialno-emotsijni-navychky-yak-zaporuka-uspishnosti-doslidzhennya-z-dokazovoyi-pedagogiky/>
12. Кондратенко, О. П. (2021). Соціально-емоційні навички як засіб підвищення ефективності навчання іноземної мови. *Вісник Вінницького університету*, 25(3), 77–85.
13. Лазаренко, В. П. (2021). Емоційна грамотність у контексті іншомовної освіти. *Інноваційна педагогіка*, 19(3), 98–106.
14. Левченко, С. М. (2019). Формування соціально-емоційних компетентностей учнів у процесі групової роботи на уроках іноземної мови. *Наука*, 11(2), 45–53.
15. Матвієнко, О. В., Химич, М. А. (2022). Соціально-емоційне навчання як засіб створення безпечного освітнього простору. <https://ess.npu.edu.ua/index.php/ess/article/view/124>
16. Міністерство освіти і науки України. (2016). *Нова українська школа: Концептуальні засади реформування середньої школи*. Київ: МОН України. 40 с.
17. Пасько, І. (2024). Соціально-емоційні навички як запорука успішності – дослідження з доказової педагогіки. // *Нова українська школа*. <https://nus.org.ua/2024/11/24/sotsialno-emotsijni-navychky-yak-zaporuka-uspishnosti-doslidzhennya-z-dokazovoyi-pedagogiky/>
18. Петренко, О. І. (2023). Формування навички соціальної відповідальності у старшокласників. *Освіта і суспільство*, 14(2), 65–72.
19. Підгурська, В., & Голубовська, І. (2024). Розвиток емоційного інтелекту здобувачів освіти на уроках мовно-літературної освітньої галузі. <https://eprints.zu.edu.ua/>

20. Піскун, І. Ст. (2020). Соціально-емоційний розвиток підлітків у навчальному процесі. Педагогіка, 2(45), 35–42.
21. Савостейко, З. В. (2024). Розвиток емоційного інтелекту в старшокласників. Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. *Pedagogia ed Educazione* (15 листопада 2024, Болонья), 273–279.
22. Савчук, Л. (2023). Роль учителя у розвитку соціально-емоційних компетентностей старшокласників. // Педагогічна освіта: теорія і практика. <https://pedosvita.km.ua/article/view/172>
23. Спіровська-Тевдовська, Є. (2017). Impact of Emotional Intelligence in Context of Language Learning and Teaching (Вплив емоційного інтелекту у контексті навчання та викладання мов). *South East European Journal of Education*, 12(2), 55–63.
24. Шевченко, О. (2023). Методика формування соціально-емоційних навичок у старшокласників на уроках англійської мови. // Актуальні проблеми педагогіки. <https://appj.tnpu.edu.ua/article/view/319014>
25. Штанько, О. Ю. (2018). Використання групових форм роботи на уроках англійської мови. Кваліфікаційна робота вчителя англійської мови. Кривий Ріг: Криворізький державний педагогічний університет. 27 с.
26. Abdolrezapour, P. (2025). New horizons in emotional literacy and second language education (Нові горизонти емоційної грамотності та навчання другої мови). *Journal of Language*, 1(1), 1–16. <https://doi.org/10.1080/09571736.2025.2473122>
27. Allahyarova, A. (2025). The Role of Social and Emotional Learning in Language Education. *JALES*, 1(3), 118-125. <https://doi.org/10.69760/portuni.010311>
28. Alamer, A., & Alrabai, F. (2024). The second language trait emotional intelligence (L2-TEI) scale and its relation to language engagement. [Article] https://www.researchgate.net/publication/385080707_The_second_language_trait

_emotional_intelligence_L2-

TEI_scale_and_its_relation_to_language_engagement

29. Blatchford, P., Kutnick, P., Baines, E., & Galton, M. (2003). Toward a social pedagogy of classroom group work (До соціальної педагогіки групової роботи в класі). *International Journal of Educational Research*, 39(1–2), 153–172.
30. Greenberg, J., & Elias, M. (2018). *Social and Emotional Learning: A Guide for Educators* (Соціально-емоційне навчання: посібник для вчителів). New York: Springer.
31. Johnson, D. W., & Johnson, R. T. (2022). Cooperative Learning in Secondary Schools: A Review (Кооперативне навчання у середніх школах: огляд). *Journal of Educational Research*, 115(4), 456–471.
32. Kohnke, L. (2025). Enhancing the emotional aspects of language education. *Language Teaching Research*. [https://doi.org/10.1016/S0747-5632\(25\)00047-0](https://doi.org/10.1016/S0747-5632(25)00047-0)
33. OECD. (2023). *Social and Emotional Skills for Better Lives: Findings from the OECD Survey on Social and Emotional Skills 2023* (Соціально-емоційні навички для кращого життя: результати опитування OECD 2023). Paris: OECD Publishing.
34. Pekbay, M. (2021?). Emotional Intelligence and Language Teaching. *Journal of Language Research*, 5(1). <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2123468>
35. Pentón Herrera, L. J., et al. (2024). Introduction to Social-Emotional Learning in English Language Education: Mapping the Landscape and Reflecting on the Way Forward. *ANGLICA*, 33(1), 5-18. <https://doi.org/10.7311/0860-5734.33.1.01>
36. Peng, Q. (2025). Emotional factor matters in language learning? A meta-analysis (Емоційні чинники у вивченні мови: мета-аналіз). *Electronic Journal of Foreign Language Teaching*, 1(1), 1–15. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2025.1502112>

37. Spirovska-Tevdovska, E. (2017). The Impact of Emotional Intelligence in the Context of Language Learning and Teaching. South East European University Press. <https://doi.org/10.1515/seeur-2017-0009>
38. Thao, L. T. (2023). Impacts of Emotional Intelligence on Second Language Learning (Вплив емоційного інтелекту на навчання другої мови). SAGE Open, 13(3), 215824402312120. <https://doi.org/10.1177/21582440231212065>
39. Wortman, B., & Wang, J. Z. (2022). HICEM: A High-Coverage Emotion Model for Artificial Emotional Intelligence (HICEM: модель високого охоплення емоцій для штучного емоційного інтелекту). arXiv preprint.
40. World Economic Forum. (2023). The Future of Jobs Report 2023 (Звіт про майбутнє роботи 2023). Geneva: WEF.
41. Zh, T. (2024). Relations between trait emotional intelligence and foreign language learning (Відносини між характерною емоційною компетентністю та вивченням іноземної мови). Learning and Individual Differences, 104, 102210. <https://doi.org/10.1016/j.lindif.2024.102210>